

অধ্যায় ১- ইউৰোপীয়সকলৰ আগমন THE ADVENT OF THE EUROPEANS

কালক্ৰম অনুসৰি ভাৰতলৈ অহা ইউৰোপীয়সকল আছিল:

১/ পৰ্তুগীজসকল

২/ ডাচসকল

৩/ ইংৰাজ

৪/ ডেনমাৰ্ক

৫/ ফৰাচীসকল

পৰ্তুগীজসকল

ভাস্কো দা গামা VASCO DA GAMA

- ভাস্কো দা গামাই ভাৰতলৈ অহা সাগৰীয় বাণিজ্যৰ পথ আৱিষ্কাৰ কৰে
- ১৪৯৮ চনৰ ১৮ মে'ত তেওঁক কালিকটৰ জামোৰিনে (মনু বিক্ৰম বৰ্মান) স্বাগত কৰে।
- ভাস্কো দা গামাই তিনিবাৰ ভাৰত ভ্ৰমণ কৰিছিল।
- গামাৰ মৃত্যু পাছত তেওঁক কোচিনত সমাধিস্থ কৰা হয়

পেড্ৰ' আলভাৰেজ কেব্ৰাল PEDRO ALVAREZ CABRAL

- পৰ্তুগীজ ভ্ৰমণকাৰী
- কালিকট-১৫০০ত এটা কাৰখানা স্থাপন কৰে
- ই আছিল ভাৰতৰ প্ৰথমটো ইউৰোপীয় কাৰখানা।

ফ্রান্সিস্কো ডি আলমেইডা FRANCISCO DE ALMEIDA

- ফ্রান্সিস্কো ডি আলমেইডা প্ৰথম পৰ্তুগীজ গৱৰ্ণৰ হয় আৰু Blue Water Policy (স্থলভাগত দুৰ্গ নিৰ্মাণ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে সাগৰৰ ওপৰত নিয়ন্ত্ৰণ) প্ৰৱৰ্তন কৰে।
- তেওঁ কোচিনত তেওঁলোকৰ মুখ্য কাৰ্যালয় স্থাপন কৰে
- তেওঁ Blue Water Policy প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল যাৰ লক্ষ্য আছিল ভাৰত মহাসাগৰত দুৰ্গ নিৰ্মাণ কৰা
- তেওঁৰ দৃষ্টিভঙ্গী আছিল পৰ্তুগীজক ভাৰত মহাসাগৰৰ নিয়ন্ত্ৰক কৰি তোলা।
- ভাৰতত ভূখণ্ডীয় সাম্ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ বিৰোধিতা কৰিছিল।

‘কাৰ্টাজে’ ব্যৱস্থা CARTAZE SYSTEM

- পৰ্তুগীজসকলে প্ৰথমে ‘কাৰ্টাজেছ’ নামৰ নৌসেনাৰ বাণিজ্যিক অনুজ্ঞাপত্ৰ প্ৰদান কৰিছিল।
- ভাৰত মহাসাগৰৰ বিস্তৃত অঞ্চলত পৰ্তুগীজ বাণিজ্যিক একচেটিয়া অধিকাৰ নিয়ন্ত্ৰণ আৰু বলবৎ কৰিবলৈ ১৫০২ চনত "কাৰ্টেজ" অনুজ্ঞাপত্ৰ ব্যৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰা হৈছিল।
- তেওঁলোকে ভাৰত মহাসাগৰৰ আন সকলো এছিয়ান অংশীদাৰক কাৰ্টাজে নামৰ টোল দি নিজৰ আধিপত্য স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য কৰাইছিল।
- কাৰ্টাজেটো আছিল এ প্ৰকাৰৰ পাছ, যাৰ ধাৰীজনক পৰ্তুগীজ নৌসেনাই জব্দৰ পৰা মুক্ত বুলি ঘোষণা কৰিছিল।
- কাৰ্টাজে ইয়াৰ ধাৰীক ভাৰত মহাসাগৰত চলাচলৰ স্বাধীনতা বুলি অভিহিত কৰিছিল।

ALPHONSO DE ALBUQUERQUE

- তেওঁ ১৫১০ খ্ৰীষ্টাব্দত কৃষ্ণদেৱ ৰায় (বিজয়নগৰ সাম্ৰাজ্যৰ শাসক)ৰ সহায়ত বিজাপুৰৰ চুলতানৰ পৰা গোৱা জয় কৰিছিল-ইছমাইল আদিল শ্বাহ।

- ইউৰোপীয় ঔপনিৱেশিক শাসনৰ অধীনত ভাৰতৰ প্ৰথম অংশটো আছিল পশ্চিম উপকূলৰ গোৱা।

নিনো দা কুনহা NINO DE CUNHA

- ১৫২৯-তৃতীয় পৰ্তুগীজ গৱৰ্ণৰ
- কোচিনৰ পৰা গোৱালৈ HQ স্থানান্তৰিত কৰে
- বিখ্যাত খ্ৰীষ্টান মিছনেৰী নেতা ফ্ৰান্সিছ জেভিয়াৰ গোৱা ভ্ৰমণ

পৰ্তুগীজৰ দ্বাৰা প্ৰৱৰ্তিত শস্য CROPS INTRODUCED BY PORTUGUESE

- ধূপাত
- আলু
- পাপ্পায়া
- কাজু বাদাম
- বিলাহী
- গোমধান

পৰ্তুগীজ বাণিজ্যৰ কেন্দ্ৰ আৰু ইয়াৰ অৱনতি CENTERS OF PORTUGUESE TRADE AND THEIR DECLINE

- চুৰাট: ১৬১২ চনত ইংৰাজীৰ কেপ্তেইন বেণ্টে পৰ্তুগীজক স্বৰালী যুদ্ধ/ সুৱলী যুদ্ধত পৰাস্ত কৰি চুৰাত দখল কৰে।
- অৰমুজ (বৰ্তমানৰ ইৰাণত) আৰু কোচিন: পৰ্তুগীজসকলে ক্ৰমে ১৬২২ আৰু ১৬৬৩ চনত ডাচৰ হাতত অৰমুজ আৰু কোচিনক হেৰুৱাইছিল

- বম্বেঃ ইংলেণ্ডৰ ৰাজকুমাৰ দ্বিতীয় চাৰ্লছক পৰ্তুগালৰ এগৰাকী ৰাজকুমাৰীৰ সৈতে বিবাহপাশত আবদ্ধ হোৱাৰ সময়ত ইয়াক যৌতুক হিচাপে দিয়া হৈছিল।
- ছালাচেট্ৰি (মহাৰাষ্ট্ৰত) আৰু বেছেইন (মহাৰাষ্ট্ৰত বাসাই): ১৭৩৯ চনত পেশ্বৰা ৰাজী ৰাৱ ১ য়ে ছালাচেট্ৰি আৰু বেছেইন দখল কৰে
- পৰ্তুগীজসকলৰ হাতত কেৱল দাদৰা আৰু নগৰ হাভেলী, গোৱা, দমন আৰু দিউ হৈ থাকি যায়।
- দাদৰা আৰু নগৰ হাভেলী: ৰাষ্ট্ৰীয় আন্দোলন মুক্তি সংস্থা (NMLO), আৰু আজাদ গোমন্তক দলে ১৯৫৪ চনত পৰ্তুগীজ ভাৰতৰ পৰা দাদৰা আৰু নগৰ হাভেলীৰ ভূখণ্ড দখল কৰে, ১৯৬১ চনত অপাৰেচন বিজয়ৰ জৰিয়তে গোৱা, দমন আৰু দিউ ভাৰত চৰকাৰে দখল কৰে
- ভাৰত এৰি যোৱা শেষ ইউৰোপীয়।

ডাচসকল THE DUTCH

- ১৬০২ চনত নেদাৰলেণ্ডত ডাচ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়
- ইউৰোপৰ সকলো কোম্পানীতকৈ ই আছিল আটাইতকৈ শক্তিশালী কোম্পানী
- যুদ্ধ ঘোষণা, শান্তি প্ৰণয়ন আৰু মুদ্ৰাৰ প্ৰচলন কৰিবলৈ অনুমোদন পোৱা একমাত্ৰ কোম্পানী।
- ১৬০৫ চনত মাচুলিপট্টনমত তেওঁলোকৰ প্ৰথম কাৰখানা প্ৰতিষ্ঠা কৰে
- ইয়াৰ পিছতে পুলিকাট (১৬১০), চুৰাট (১৬১৬), বিমলিপাতম (১৬৪১), চিনছুৰা (১৬৫৩)।
- ১৬২২ চনত আশ্বয়না হত্যাৰ সঙ্ঘটিত হয় (ইণ্ডোনেছিয়াৰ আশ্বয়নাত ডাচ সেনাই ২৩ ইংৰাজ বিষয়াক হত্যা কৰে)। ই ইণ্ডোনেছিয়াৰ বৰ্তমানৰ মালুকু দ্বীপ
- ১৭৫৯ চনত মীৰ জাফৰ বংগৰ নবাব হৈ থকাৰ সময়ত বিদেৰা যুদ্ধ/ চিনছুৰাৰ যুদ্ধ/হুগলী যুদ্ধত ডাচসকল ইংৰাজৰ হাতত পৰাস্ত হয়

- ডাচসকলে ইংৰাজসকলৰ বাবে ভাৰত এৰি যায় আৰু ইংৰাজে ডাচৰ বাবে ইণ্ডোনেছিয়া এৰি দিয়ে।

ইংৰাজসকল THE ENGLISH

- ১৬০০ চনৰ ৩১ ডিচেম্বৰত ইংৰাজী ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী স্থাপন কৰা হয়
- কোম্পানীটোৰ চনদ প্ৰথম ৰাণী এলিজাবেথে প্ৰদান কৰে
- জন ৰাটছ আৰু জৰ্জ হোৱাইট কোম্পানীটোৰ দুজন প্ৰতিষ্ঠাপক।

ENGLISH EAST INDIA COMPANY

- ১৬০৯- কেপ্তেইন হকিন্সে চুৰাটত কাৰখানা স্থাপনৰ মিছন লৈ জাহাংগীৰৰ দৰবাৰত উপস্থিত হয়, কিন্তু লক্ষ্যত বিসফল হয়।
- ১৬১১-ত মাচুপাটনামত ব্যৱসায় আৰম্ভ
- ১৬১২ চনত স্থালিৰ যুদ্ধ-কেপ্তেইন থমাছ বেণ্টে চুৰাটনৰ ওচৰৰ সাগৰত পৰ্তুগীজক পৰাস্ত কৰে আৰু জাহাংগীৰে ১৬১৩ চনৰ আৰম্ভণিতে ইংৰাজক থমাছ এলডৱৰ্থৰ অধীনত চুৰাটত এটা কাৰখানা স্থাপনৰ অনুমতি প্ৰদান কৰে।
- ১৬১৫-ছাৰ থমাছ ৰ'ই জাহাংগীৰৰ দৰবাৰ ভ্ৰমণ কৰে।
- আগ্ৰা, আহমেদাবাদ আৰু ব্ৰচত কাৰখানা স্থাপনৰ অনুমতি পালে।
- ১৬১৬-কোম্পানীটোৱে মাছুলিপাটমত দক্ষিণত প্ৰথমটো কাৰখানা স্থাপন কৰে।
- ১৬৩২- "গোল্ডেন ফাৰ্মান" তেওঁলোকক গোলকোণ্ডাৰ চুলতানে (আব্দুল্লা কুতুব শ্বাহ) জাৰি কৰিছিল-গোলকোণ্ডাৰ বন্দৰত মুক্তভাৱে ব্যৱসায় কৰাৰ বিশেষাধিকাৰ।
- ১৬৩৩- কোম্পানীয়ে পূব ভাৰত- হৰিহৰপুৰ (U.P), বালাচৌৰ (Odisha) লৈ বাণিজ্যিক কাৰ্যকলাপ সম্প্ৰসাৰণ কৰে।
- ১৬৩৯ চনত চন্দ্ৰগিৰিৰ শাসকৰ পৰা মাদ্ৰাজত এটা দুৰ্গযুক্ত কাৰখানা নিৰ্মাণৰ অনুমতি লাভ কৰে যিটো পিছলৈ ফ'ৰ্ট চেণ্ট জৰ্জলৈ পৰিণত হয় (এইটো ভাৰতৰ প্ৰথমটো কোম্পানী বসতি যি দুৰ্গযুক্ত হৈছিল) আৰু মছুলিপাটমৰ ঠাইত দক্ষিণ ভাৰতত ইয়াক মুখ্য কাৰ্যালয় হিচাপে স্থাপন কৰে।

- ১৬৬২- পৰ্তুগালৰ ৰাজকুমাৰী কেথেৰিনক চাৰ্লছে বিয়া কৰাই। বম্বেখন দ্বিতীয় চাৰ্লছক যৌতুক হিচাপে দিছিল।
- ১৬৮৭-বম্বেক মুখ্য কাৰ্যালয় হিচাপে ঘোষণা কৰা হয়।
- ১৬৫১ চনত বংগৰ চুবেদাৰ (বা গৱৰ্ণৰ) শ্বাহ শ্ৰুজাই ইংৰাজসকলক হুগলীত ব্যৱসায় কৰিবলৈ অনুমতি দিছিল।
- যেতিয়া তেওঁ অসুস্থ হৈ পৰিছিল তেতিয়া তেওঁৰ চিকিৎসা ডা. জৰ্জ বাউটন কৰিছিল।
- ১৬৬৭- ঔৰংজেবে বংগত ব্যৱসায়ৰ বাবে ইংৰাজক ফাৰ্মান দিছিল।
- অন্যান্য কাৰখানা: কাছিম বজাৰ (WB), পাটনা আৰু ৰঞ্জিনহাল(ঝাৰখণ্ড)।
- জব চাৰ্নকে ৩ খন গাঁও সুতানুতি, কালিকটা আৰু গোবিন্দপুৰক দুৰ্গম কৰি তুলিছিল।
- সুতানুতি, কালিকটা আৰু গোবিন্দপুৰৰ স্থানত তেওঁ কলিকতা প্ৰতিষ্ঠা কৰে।
- ১৭০০ চনত দুৰ্গযুক্ত বসতিস্থলটোৰ নাম ৰখা হৈছিল ফ'ৰ্ট উইলিয়াম।
- ফ'ৰ্ট উইলিয়াম পূব প্ৰেসিডেন্সিৰ (কলকাতা) মুখ্য কাৰ্যালয় হৈ পৰে।
- ইয়াৰ প্ৰথম সভাপতি হিচাপে ছাৰ চাৰ্লছৰ আয়ৰ।

ফাৰুকছিয়াৰ কৃষকসকল FARRUKHSIYAR'S FARMANS

- বংগ-কোম্পানীৰ সামগ্ৰীক অতিৰিক্ত শুল্ক আৰু কৰ ৰেহাই দিয়া হৈছিল।
- কোম্পানীক সামগ্ৰী পৰিবহণৰ বাবে দস্তাক (পাছ/ট্ৰেড পাৰ্মিট) প্ৰদান কৰিবলৈ অনুমতি দিয়া হৈছিল।
- কোম্পানীক কলিকতাৰ আশে-পাশে অধিক মাটি ভাড়াত দিয়াৰ অনুমতি দিয়া হৈছিল।
- হায়দৰাবাদৰ চুৰাটত কৰৰ পৰা ৰেহাই দিয়া হৈছিল।

THE DANES

- ১৬১৬ চনত প্রতিষ্ঠা হৈছিল ডেনিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী।
- প্রথম বসতি চেন্নাইৰ ওচৰৰ ট্ৰেংকুভাৰত আছিল
- সকলো ইউৰোপীয় লোকৰ ভিতৰত তেওঁলোকে খ্ৰীষ্টান ধৰ্মৰ প্ৰচাৰৰ বাবে অধিক দায়বদ্ধ আছিল
- তেওঁলোকে নিজৰ বসতি ইংৰাজীৰ ওপৰত নিষ্কাশন কৰিলে

THE FRENCH

- ১৬৬৪ চনত জিন কলবাৰ্ট JEAN COLBERT (Financial Wizard of France) য়ে ফ্ৰেঞ্চ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।
- ফৰাচী ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ প্ৰথম প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল চুৰাটত
- আন আন স্থলসমূহ আছিল মছুলিপটনম, য়ানাম, কাৰাইকাল, পণ্ডিচেৰী আৰু মাহে
- বংগত তেওঁলোকে, চন্দ্ৰানগুৰিত দুৰ্গ গঢ়ি তুলিছিল।
- ভাৰতলৈ অহা শেষ ইউৰোপীয় আছিল তেওঁলোক।

পণ্ডিচেৰী- ফৰাচীসকলৰ মূল কেন্দ্ৰ PONDICHERY- NERVE CENTRE OF FRENCH

- ১৬৭৩- বিজাপুৰৰ গৱৰ্ণৰ শ্বেৰ খান লোডী চুলতানে ফ্ৰান্সোৱা মাৰ্টিনক বসতি স্থাপনৰ বাবে ঠাই প্ৰদান কৰে।
- ১৬৭৪- ফ্ৰান্সোৱা মাৰ্টিনে (মাছুলিপটাম ফেক্টৰীৰ সঞ্চালক) পণ্ডিচেৰীত এটা ব্যৱসায়িক কেন্দ্ৰ স্থাপন কৰে আৰু এই আউটপোষ্টটো অৱশেষত ভাৰতৰ প্ৰধান ফৰাচী বসতিস্থল হিচাপে পৰিগণিত হয়।
- আন আন বসতিস্থলসমূহ আছিল য়ানাম, কাৰাইকাল (পণ্ডিচেৰী) আৰু মাহে, বালাছৌৰ (ওড়িছা) আৰু কাছিম বজাৰ।

ৰপ্তানিৰ সাধাৰণ সামগ্ৰী GENERAL ITEMS OF EXPORT

- আফিং

- বস্ত্ৰশিল্প আৰু ৰেচম
- ভাত
- কপাহ
- নীল
- নিমখ
- চেনি
- হস্তশিল্প
- জালুক

এংলো-ফৰাচী /কাৰ্নাটিক যুদ্ধ **ANGLO-FRENCH WAR/ CARNATIC WAR**

প্ৰথম এংলো-ফৰাচী যুদ্ধ **FIRST ANGLO FRENCH WAR (১৭৪০-১৭৪৮)**

- ইউৰোপত ইংলেণ্ড আৰু ফ্ৰান্সৰ মাজত অষ্ট্ৰিয়াৰ উত্তৰাধিকাৰ যুদ্ধৰ পৰা আৰম্ভ হৈছিল।
- ফ্ৰান্সৰ গৱৰ্ণৰ ডুপ্লেক্সে ইংৰাজক পৰাস্ত কৰি ফ'ৰ্ট চেণ্ট জৰ্জ দখল কৰে।
- কৰ্ণাটকৰ নবাব আনৱৰুধীনৰ দৰবাৰত ব্ৰিটিছে আশ্ৰয় লৈছিল।
- ফৰাচী সেনা আৰু আনৱৰুধীন (কৰ্ণাটকৰ নবাব)ৰ মাজত হোৱা চেণ্ট থোমস যুদ্ধ/ আদয়াৰ যুদ্ধ (১৭৪৬) আছিল থলুৱা আৰু ইউৰোপীয় সেনাৰ মাজত হোৱা প্ৰথম যুদ্ধ।
- ডুপ্লেক্সে আনৱৰুধীনৰ বৃহৎ সৈন্যবাহিনীক পৰাস্ত কৰে।
- আইক্স-লা-চেপেল সন্ধি AIX-LA-CHAPPELLE TREATY -১৭৪৮ৰ সৈতে যুদ্ধৰ অন্ত পৰে।
- উত্তৰ আমেৰিকাৰ ফৰাচী দুৰ্গ লুইচবাৰ্গৰ বিনিময়ত মাদ্ৰাজ ব্ৰিটিছক ঘূৰাই দিয়া হৈছিল, যিটো দুৰ্গ ব্ৰিটিছে দখল কৰিছিল।

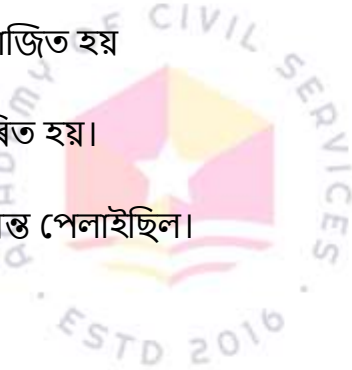
দ্বিতীয় এংলো ফৰাচী যুদ্ধ **SECOND ANGLO FRENCH WAR**

- আছাফ ৰা নিজামুল মুক্ৰৰ মৃত্যুৰ পিছত হায়দৰাবাদত গৃহযুদ্ধৰ পৰা আৰম্ভ হৈছিল
- ইংৰাজী সমৰ্থিত নাছিৰ জং (নিজামুল মুক্ৰৰ পুত্ৰ)
- ফৰাচী সমৰ্থিত মুজাফ্ফাৰ জং (নিজামুল মুক্ৰৰ নাতি)
- কৰ্ণাটকত নবাব আনোৱাৰুধীনক প্ৰত্যাশ্বান জনাইছিল দোষ্ট আলীৰ জোঁৱাই চন্দ চাহাবে যিজনক ফৰাচীসকলে সমৰ্থন কৰিছিল
- আশ্বাৰ যুদ্ধত (১৭৪৯) মুজাফ্ফাৰ জং, চন্দ চাহাব আৰু ডুপ্লেক্সৰ সংযুক্ত সেনাই ইংৰাজ আৰু আনৱাৰুধীনৰ মিত্ৰ বাহিনীক পৰাস্ত কৰে।
- অশ্বৰত হোৱা যুদ্ধত আনৱাৰুধীন নিহত হয় আৰু কৰ্ণাটকত চন্দ চাহাবক নবাব কৰা হয়।
- নাছিৰ জং (ব্ৰিটিছ প্ৰাৰ্থী) যুদ্ধত নিহত হৈছিল
- মুজাফ্ফাৰ জঙক নবাব হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল
- অৱশ্যে বিজয়ৰ পাছত ৰাজপ্ৰসাদলৈ যাত্ৰা কৰি থকা অৱস্থাত দুৰ্ঘটনাত মৃত্যু হয় মুজাফ্ফাৰ জং
- তাৰ পিছত ফৰাচীসকলে ছালাবাত জঙক নবাব হিচাপে ঘোষণা কৰে
- ১৭৫১ চনত ৰবাৰ্ট ক্লাইভে আৰ্কট (কাৰ্ণাটকৰ ৰাজধানী) দখল কৰি ৫১ জন সৈন্যৰে ৪৯ দিন ঘেৰাও কৰে
- ১৭৫৪-ডুপ্লেক্সক পুনৰ মাতি পঠোৱা হয়
- ডুপ্লেক্সৰ ঠাইত চাৰ্লছ-ৰবাৰ্ট গ'ডেহেউৱে আলোচনাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰে।
- তেওঁ পণ্ডিচেৰী চুক্তিত স্বাক্ষৰ কৰে (১৭৫৪)।

- ব্ৰিটিছ প্ৰাৰ্থী মহম্মদ আলীক নবাব হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া হয়।
- সন্ধি অনুসৰি ইংৰাজ আৰু ফৰাচীসকলে কেৱল ভাৰতৰ ব্যৱসায়িক কাম-কাজত লিপ্ত হ'ব আৰু উপ-মহাদেশীয় ৰাজনৈতিক কাম-কাজত হস্তক্ষেপ নকৰে।

তৃতীয় এংলো ফৰাচী যুদ্ধ THIRD ANGLO FRENCH WAR

- ইউৰোপত ইংৰাজ আৰু ফৰাচী বুছিৰ মাজত ৭ বছৰীয়া যুদ্ধৰ পৰা আৰম্ভ হয়।
- হায়দৰাবাদৰ ফৰাচী গৱৰ্ণৰ বুছি, চন্দ্ৰুতি যুদ্ধত ইংৰাজৰ কৰ্ণেল ফৰ্ডৰ হাতত পৰাস্ত হয়।
- ফৰাচীসকলে হায়দৰাবাদক হেৰুৱায়।
- ১৭৬০: অতি নিৰ্ণায়ক যুদ্ধ ৱাদাৱীশ (বান্দাবাসী)ত হয়।
- সমগ্ৰ ফৰাচী নৌসেনাই পৰাজিত হয়।
- পেৰিছ সন্ধি (১৭৬৩) স্বাক্ষৰিত হয়।
- ই ভাৰতত ফ্ৰান্সৰ ভাগ্যৰ অন্ত পেলাইছিল।

অধ্যায় ২- পৰৱৰ্তী মোগল শাসক LATER MUGHAL RULERS

ঔৰংগজেবৰ পাছৰ দুৰ্বল শাসকসকল (১৬৫৮-১৭০৭)

জাহানদৰ শ্বাহ JAHANDAR SHAH ১৭১২-১৭১৩

- বাহাদুৰ শ্বাহৰ ১ পুত্ৰ
- জুলফিকাৰ খান (ঔৰংজেবৰ ৰাজিৰ পুত্ৰ)ৰ সহায়ত সম্ৰাট হয়।
- জিজিয়াক বিলুপ্ত কৰা হ'ল
- ইজাৰা ব্যৱস্থা প্ৰৱৰ্তন কৰা হ'ল।
 - খেতি ব্যৱস্থাৰ ওপৰত ৰাজহ
 - কোনো বিশেষ এলেকাৰ ৰাজহ সংগ্ৰহৰ অধিকাৰ সৰ্বোচ্চ নিলামকাৰীক নিলাম কৰা হৈছিল।
 - ৰাজহ কৃষক আৰু মধ্যভোগীয়ে চৰকাৰক এটা নিৰ্দিষ্ট ধন দিব লাগিছিল।
 - এজন ইজাৰদাৰৰ মাটিৰ কোনো মালিকানাধীন অধিকাৰ নাছিল আৰু ইয়াত তেওঁ মধ্যস্থতাকাৰী হিচাপে জমিদাৰৰ পৰা পৃথক আছিল।
 - কৃষকৰ পৰা যি পাৰে সংগ্ৰহ কৰিবলৈ মুক্ত অধিকাৰ দিয়া হৈছিল।
 - দিল্লীৰ চুলতানৰ অধীনত ভূমি-ৰাজহ প্ৰশাসনত সুপৰিচিত প্ৰথা।

ফাৰুখ ছিয়াৰ FARUKH SIYAR (১৭১৩-১৭১৯)

- ছায়িদ ভাতৃদ্বয় আব্দুল্লা খান আৰু হুছেইন আলীৰ- (ৰজাঘৰীয়া সকলে) সহায়ত জাহান্দৰ শ্বাহ (ককা)ক হত্যা কৰে।
- Jizya & Pilgrimage কৰ বিলুপ্ত কৰা হয়।

- ১৭১৭- ব্রিটিছলৈ ফাৰমান জাৰি কৰা হয়।
- বন্দা বাহাদুৰ শিখ প্ৰধানক বন্দী কৰি হত্যা কৰা হয়।
- ১৭১৯- পেশৱা বালাজী বিশ্বনাথৰ সহায়ত ছাযিদ ভাতৃদ্বয়ে ফাৰুখ ছিয়াৰক সিংহাসনৰ পৰা নমাই হত্যা কৰে।
- মোগল ইতিহাসত প্ৰথমবাৰৰ বাবে এজন সম্ৰাটক তেওঁৰ সম্ভ্ৰান্তই হত্যা কৰিছিল।

মুহাম্মাদ শ্বাহ MUHAMMED SHAH (১৭১৯-১৭৪৮)

- বাহাদুৰ শ্বাহৰ ১ নাতি।
- মহম্মদ শ্বাহে নিজাম উল মুল্কৰ সহায়ত ছাযিদ ভাতৃদ্বয়ক হত্যা কৰে।
- নিজাম উল মুল্ক-ঔৰংজেবৰ সময়ৰ পৰা মোগলৰ সেৱা কৰি আছিল।
- ১৭২৪-নিজাম উল মুল্ক ৰাজিৰ হয় আৰু স্বতন্ত্ৰ ৰাজ্য হায়দৰাবাদ প্ৰতিষ্ঠা কৰে।

১৭৩৯- নাদিৰ শ্বাহৰ আক্ৰমণ NADIR SHAH INVASION

- নাদিৰ শ্বাহ এজন পাৰ্চী সম্ৰাট আছিল।
- ধন-সম্পত্তিৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত আছিল।
- মহম্মদ শ্বাহৰ সময়ত আক্ৰমণ কৰিছিল।
- কৰ্ণাল (হাৰিয়ানা)ৰ যুদ্ধ-১৭৩৯- এন এছ এ লাহোৰ জয় কৰে আৰু মোগল সেনাক পৰাস্ত কৰে।
- সিন্ধুৰ পশ্চিম অঞ্চল পাৰ্চী সাম্ৰাজ্যৰ লগত সংযুক্ত কৰে।
- কোহ-ই-নুৰ হীৰা আৰু শ্বাহজাহানৰ ৰত্নেৰে ঢাকি থোৱা ময়ূৰৰ সিংহাসন লৈ যায়।

১৭৪৮-১৭৬৭-আহমেদ শ্বাহ আবদালীৰ আক্ৰমণ INVASIONS OF AHMED SHAH ABDALI

- নাদিৰ শ্বাহৰ জেনেৰেল।
- একাধিকবাৰ লুটপাত আৰু আক্ৰমণ কৰে।
- ১৭৪৭ চনত লাহোৰক নিজৰ লগত সংযুক্ত কৰি আফগানিস্তানত দুৰ্বানী সাম্ৰাজ্যই স্থাপন কৰে।

আহমদ শ্বাহ AHMAD SHAH (১৭৪৮-১৭৫৪)

- মহম্মদ শ্বাহৰ পুত্ৰ।
- ৰাণী মাতৃ উধম বাইৰ হাতত কাম-কাজ এৰি দিয়ে।
- আহমেদ শ্বাহ আবদলিয়ে দিল্লীলৈ উঠি আহে।
- দিল্লীক বচাবলৈ তেওঁ পঞ্জাব আৰু মুলতানক আবদালীৰ হাতত অৰ্পণ কৰে
- মাৰাঠাসকলে অন্ধ কৰি পদচ্যুত কৰিছিল।

আলামগিৰ ২ ALAMGIR 2 (১৭৫৪-১৭৫৯)

- জাহান্দৰ শ্বাহৰ নাতি।
- ১৭৫৭- আহমেদ শ্বাহ আবদালী দিল্লীত উপস্থিত হয়।
- তেওঁৰ ৰাজত্বকালত প্লাছিৰ যুদ্ধ হৈছিল।

শ্বাহ আলম ২ SHAH ALAM 2 (১৭৫৯-১৮০৬)

- আলমগীৰ ২ ৰ পুত্ৰ
- পানীপাটৰ তৃতীয় যুদ্ধ (১৭৬১) তেওঁৰ ৰাজত্বকালত সংঘটিত হৈছিল।
- বাক্সাৰ যুদ্ধ (১৭৬৪) তেওঁৰ ৰাজত্বকালত সংঘটিত হৈছিল।

পানীপাটৰ তৃতীয় যুদ্ধ-১৪ জানুৱাৰী-১৭৬১

- আহমেদ শ্বাহ আবদলী বনাম মাৰাঠা কমাণ্ডাৰ সদাশিৱ ৰাও।
- দুৰানীৰ পুত্ৰ টাইমুৰ শ্বাহক লাহোৰৰ ৰাজ্যপাল হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হয়।
- পেশৱা বাজী ৰাৱে লাহোৰ দখল কৰিলে আৰু টাইমুৰ শ্বাহক বাহিৰ কৰি দিয়ে।
- তাৎক্ষণিক কাৰণ -মাৰাঠাসকলে পুত্ৰক বহিষ্কাৰ কৰাৰ প্ৰতিশোধ ল'বলৈ।
- আহমদ শ্বাহ আবদলিয়ে স্থানীয় শাসকসকলৰ (ডোৱাবৰ ৰোহিল্লা আফগান আৰু আৱাদৰ নবাব শ্ৰুজা-উদ-দাউলা) সমৰ্থন পাইছিল আৰু মাৰাঠাসকলৰ সৈতে যুদ্ধ কৰিছিল।
- মাৰাঠাসকল পৰাজিত হয়।

আকবাৰ ২ AKBAR 2 (১৮০৬-১৮৩৭)

- শ্বাহ আলমৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ
- ৰামমোহন ৰায়ক ৰাজ উপাধি দিয়ে।

বাহাদুৰ শ্বাহ ২ BAHADUR SHAH (১৮৩৭-১৮৫৭)

- শেষৰ মোগল সম্ৰাট।
- ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহ।
- ইংৰাজীয়ে বন্দী কৰি ৰেংগুনলৈ পঠাইছিল (বৰ্তমানৰ ম্যানমাৰৰ ইয়াংগন)।
- আইনীভাৱে, ৰাণী ভিক্টোৰিয়া ঘোষণাৰ লগে লগে ১৮৫৮- মোগল শাসনৰ অন্ত পৰিছিল।

অধ্যায় ৩- আঞ্চলিক ৰাজ্য আৰু ব্ৰিটিছৰ উত্থান

সংলগ্নত ব্যৱহৃত পদ্ধতি -RING FENCE POLICY- WARREN HASTING

- ৱাৰেন হেষ্টিং (১৭৭৩-১৭৮৫) দ্বাৰা প্ৰণয়ন কৰা মতবাদ।
- মাৰাঠা, হায়দৰাবাদ, মাইসূৰৰ শক্তিশালী শক্তিৰ সন্মুখীন হ'বলৈ
- ইয়াৰ লগত জড়িত আছিল নিজৰ ভূখণ্ড সুৰক্ষিত কৰিবলৈ নিজৰ চুবুৰীয়া দেশৰ সীমা ৰক্ষা কৰা।
- কোম্পানীটোৰ সীমা ৰক্ষাৰ বাবে বাফাৰ জ'ন সৃষ্টি কৰা।
- ৰিং-ফেন্স ব্যৱস্থাৰ অধীনত থকা ৰাজ্যসমূহে কোম্পানীটোৰ সহায়ক বাহিনী বজাই ৰাখিব লাগিছিল।
- এই সহযোগী বাহিনীবোৰক এই ৰাজ্যসমূহৰ শাসকসকলে ধন দিব লাগিছিল। বাহ্যিক আগ্ৰাসনৰ সময়ত ৰাজ্যসমূহক সামৰিক সহায়ৰ আশ্বাস দিয়া হৈছিল।
- উদাহৰণ-অৱধৰ প্ৰতিৰক্ষা।
- ৱেলছলিৰ সহযোগী মিত্ৰতাৰ নীতি policy of Subsidiary Alliance- ৰিং ফেন্স নীতিৰ সম্প্ৰসাৰণ।

সহযোগী মিত্ৰতা-লৰ্ড ৱেলছলি SUBSIDIARY ALLIANCE-LORD WELLESLEY

- ৱেলছলি (১৭৯৮-১৮০৫) য়ে ভাৰতত সাম্ৰাজ্য গঢ়িবলৈ ব্যৱহাৰ কৰিছিল।
- যি ৰাষ্ট্ৰই মিত্ৰতা গ্ৰহণ কৰিছিল সেই ৰাজ্যৰ ভূখণ্ডৰ ভিতৰত ব্ৰিটিছ বাহিনীক স্থায়ীভাৱে স্থাপন দিবলৈ বাধ্য হৈছিল।
- ইয়াৰ ৰক্ষণাবেক্ষণৰ বাবে ৰাজসাহায্য।
- তেওঁৰ দৰবাৰত এজন ব্ৰিটিছ বাসিন্দাৰ পোষ্টিং দিব লাগিছিল।

- ভাৰতীয় শাসকে ব্ৰিটিছৰ পূৰ্বৰ অনুমোদন অবিহনে কোনো ইউৰোপীয়ক নিজৰ সেৱাত নিয়োগ কৰিব নোৱাৰিছিল।
- জি জিৰ পৰামৰ্শ নোলোৱাকৈ আন কোনো ভাৰতীয় শাসকৰ সৈতে আলোচনা কৰিব নোৱাৰিছিল।
- ব্ৰিটিছে শাসকক শত্ৰুৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব।
- ব্ৰিটিছে মিত্ৰ ৰাষ্ট্ৰৰ আভ্যন্তৰীণ বিষয়ত হস্তক্ষেপ নকৰাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰিব।
- কাৰ্যতঃ সহযোগী মিত্ৰতা গ্ৰহণ কৰা সকলো ৰাষ্ট্ৰ স্বাধীনতা হেৰুৱাই ব্ৰিটিছ 'ৰক্ষিত ৰাজ্য'ত পৰিণত হৈছিল।

কাৰ্যতঃ সহযোগী মিত্ৰতা গ্ৰহণ কৰা ৰাষ্ট্ৰসমূহ STATES THAT ADOPTED SUBSIDIARY ALLIANCE

- হায়দৰাবাদ (১৭৯৮)
- মাইসূৰ (১৭৯৯)
- আৱধ (১৮০১)
- পেশৱা (১৮০১)
- গেকৱাদ (মাৰাঠা) (১৮০৩)
- ভনছলে (মাৰাঠা) (১৮০৩)
- সিন্ধিয়া (১৮০৪)
- হোলকাৰ্ছ (১৮১৮)

DOCTRINE OF LAPSE - DALHOUSIE

- ডালহাউজিয়ে ব্যৱহাৰ কৰা সংলগ্ন নীতি (১৮৪৮ চনৰ পৰা ১৮৫৬ চনলৈ)
- ভাৰতীয় শাসকৰ কোনো তোলনীয়া পুত্ৰক ৰাজ্যৰ উত্তৰাধিকাৰী হিচাপে ঘোষণা কৰিব পৰা নাছিল।
- পোষক পিতৃৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ উত্তৰাধিকাৰী হ'ব পাৰে।
- ব্ৰিটিছে সিদ্ধান্ত ল'ব যে তোলনীয়া পুত্ৰক ৰাষ্ট্ৰখন প্ৰদান কৰা হ'ব নে সংলগ্ন কৰা হ'ব।
- এইমতবাদৰ উৎপত্তি হিন্দু আইন এখনৰ পৰা হোৱা বুলি কোৱা হৈছিল।
- লৰ্ড ডালহাউজিৰ উৎপত্তিকাৰী নহয়।
- DOCTRINE OF LAPSE দ্বাৰা সংযুক্ত ৰাজ্যসমূহ
- সতৰা (মহাৰাষ্ট্ৰ) -১৮৪৮
- সম্বলপুৰ (গুড়িশা) -১৮৪৯
- বাঘাট (হিমাচল প্ৰদেশ)-১৮৫০
- উদয়পুৰ (ৰাজস্থান)-১৮৫২
- ৱান্সী (উত্তৰ প্ৰদেশ) -১৮৫৩
- নাগপুৰ (মহাৰাষ্ট্ৰ)-১৮৫৪

হায়দৰাবাদ HYDERABAD

- প্ৰতিষ্ঠাপক- নিজাম উল মুক্ৰ(১৭২৪-১৭৪৮)
- মোগল সম্ৰাটে মুবাৰীজ খানক ডেকানৰ পূৰ্ণাংগ ভাইচৰয় হিচাপে নিযুক্তি দিয়াত নিজাম বিতৃষ্ণাত ভুগিছিল।
- শকৰ- খেদাৰ যুদ্ধ (১৭২৪)(বেৰাৰ- মহাৰাষ্ট্ৰ)- নিজামে মুবাৰীজ খানক পৰাস্ত আৰু হত্যা কৰে।

- ১৭২৪ চনত ডেকান অঞ্চলৰ ওপৰত স্বায়ত্তশাসিত শাসন স্থাপন কৰি আছাফ জাহি বংশ আৰম্ভ কৰে।
- নিজামৰ মৃত্যুৰ পিছত উত্তৰাধিকাৰ যুদ্ধ
- ১৭৯৮- নিজাম আলী খানে (হায়দৰাবাদৰ নিজাম) সহযোগী মিত্ৰতাত স্বাক্ষৰ কৰে।
- প্ৰথমে সহযোগী মিত্ৰতা গ্ৰহণ কৰা।

কৰ্ণাটক CARNATIC

- মোগল সম্ৰাটৰ এজন চুবাহ
- হায়দৰাবাদৰ নিজামৰ কৰ্তৃত্বত আহিছিল।
- যেতিয়া নিজাম হায়দৰাবাদৰ পৰা স্বাধীন হৈছিল, তেতিয়া কৰ্ণাটকৰ উপ-ৰাজ্যপাল (কৰ্ণাটকৰ নবাব) ডেকানৰ ভাইচৰয়ৰ পৰা নিজকে মুক্ত কৰিলে। কৰ্ণাটকৰ উপ-ৰাজ্যপাল সাদাতুল্লাহ খানে আৰ্কটক ৰাজধানী হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰে।

বংগ BENGAL

- মুৰ্ছিদ কুলি খানে (১৭১৭-২৭) প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।
- ঔৰংজেবৰ অধীনত বংগৰ দিৱান আছিল।
- তেওঁ খেতিয়কসকলক টাকাভিৰ ঋণ প্ৰদান কৰি প'ৰ্ট কলিকতা সংস্কাৰ কৰে
- ফাৰুখ ছিয়াৰৰ সোণালী ফাৰামানক বাতিল কৰি ইংৰাজক কৰ দিবলৈ বাধ্য কৰালে
- তেওঁ উৰিষ্যাক বংগৰ লগত সংযোজন কৰিলে
- তেওঁৰ পুত্ৰ শূজাউদ্দিনে বিহাৰক বংগত সংযোজন কৰে
- সৰফৰাছ খান (শূজাউদ্দিনৰ পুত্ৰ)ক আলিবৰ্ধি খান (বিহাৰৰ উপ-ৰাজ্যপাল / উপ-সুবাহদাৰ)ৰ দ্বাৰা হত্যা কৰা হৈছিল।

- আলিবর্দিয়ে বন্দৰ কলকাতা সংস্কাৰ কৰি বনিয়া আৰু লক্ষ্মী মুছলমানক বসতি স্থাপনৰ বাবে উৎসাহিত কৰিছিল আৰু সেয়েহে কলিকতাৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি পাইছিল।

SIRAJ-UD-DAWLA (১৭৫৬-১৭৫৭)-PRELUDE TO BATTLE OF PLASSEY

- তেওঁ আলিবর্দি খানৰ নাতি
- ১৭৫৬ চনত ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰে যেতিয়া তেওঁলোকে মুৰ্ছিদ কুলি খানৰ সময়ত কৰা ধৰণে কৰ দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰে
- তেওঁ তেওঁলোকক কলিকতাত দুৰ্গ নিৰ্মাণ বন্ধ কৰিবলৈ কয় আৰু ইংৰাজে অস্বীকাৰ কৰিলে
- ইংৰাজক পৰাজিত কৰি মাণিক চান্দক কলকাতাৰ গৱৰ্ণৰ হিচাপে নিযুক্তি দিয়ে।
- কাছিম বজাৰত থকা ইংৰাজী কাৰখানা জব্দ কৰি চিৰাজে ফ'ৰ্ট উইলিয়ামছ দখল কৰে

ব্লেক হোল ট্ৰেজেডী BLAC HOLE TRAGEDY-১৭৫৬

- ব্ৰিটিছ বিষয়া হলৱেলে লিখিছে যে ছিৰাজে ফ'ৰ্ট উইলিয়ামছত বন্দী কৰা বৃহৎ সংখ্যক ব্ৰিটিছ সৈনিকক বায়ু চলাচল নথকা সৰু এটা সৰু কোঠাত ৰখা হৈছিল।
- শ্বাসৰুদ্ধকৰ কাৰণে ১২৩/১৪৬ কাৰাবন্দী বিষয়াৰ মৃত্যু হয়।
- ইতিহাসবিদসকলে বিশ্বাস নকৰে/ কয় যে ভুক্তভোগীৰ সংখ্যা নিশ্চয় কম আছিল।

আলীনগৰ সন্ধি TREATY OF ALINAGAR -১৭৫৭

- এডমিৰেল ৱাটছন আৰু ৰবাৰ্ট ক্লাইভক মাদ্ৰাজ চৰকাৰে বংগ দখল কৰিবলৈ পঠিয়াইছিল
- ১৭৫৭ চনৰ ২ জানুৱাৰীত তেওঁলোকে কলিকতা পুনৰ দখল কৰে।
- ৰবাৰ্ট ক্লাইভ আৰু চিৰাজ-উদ-দৌলাৰ মাজত ToA স্বাক্ষৰিত হয়।
- এই সন্ধিৰ জৰিয়তে কলিকতা ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীক ইয়াৰ বিশেষাধিকাৰেৰে পুনৰ ঘূৰাই দিয়া হয় আৰু চহৰখনক দুৰ্গ নিৰ্মাণ আৰু ধনৰ মুদ্ৰা নিৰ্মাণৰ অনুমতি দিয়া হয়।

- চিৰাজে চহৰখন দখল কৰাৰ পিছত কলিকতাক দিয়া অল্লকালীন উপাধিৰ নামেৰে এই সন্ধিৰ নামকৰণ কৰা হয়।

BATTLE OF PLASSEY-১৭৫৭ চনৰ যুদ্ধ

- ক্লাইভে ছিৰাজৰ দৰবাৰী সম্ভ্ৰান্ত লোক যেনে মিৰ জাফৰ, মাণিক চান্দ (কলিকতাৰ গৱৰ্ণৰ), ৰায় দুৰ্লাব (বুৰদৱানৰ জমিদাৰ), জগত ছেথছ (আটাইতকৈ ধনী বেংকাৰ) কাদিম খান (সৈন্যবাহিনীৰ সেনাপতি) আৰু ওমিচুণ্ড (আটাইতকৈ ধনী সিন্ধী ব্যৱসায়ী)ৰ সৈতে ষড়যন্ত্ৰ কৰিছিল।
- চুক্তিৰ অধীনত মিৰ জাফৰক নবাব হিচাপে ঘোষণা কৰা হ'ব যিয়ে কোম্পানীটোক ইয়াৰ সেৱাৰ বাবে পুৰস্কৃত কৰিব।
- পলাশীৰ যুদ্ধত ফৰাচী সেনাৰ এটা সৰু দলে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে চিৰাজক সমৰ্থন কৰিছিল।
- ১৭৫৭ চনত ভাগীৰথী নদীৰ পাৰত পলাশীৰ যুদ্ধ হৈছিল
- ছিৰাজক হত্যা কৰিছিল মিৰ জাফৰৰ পুত্ৰ মিৰানে

পলাশীৰ যুদ্ধৰ পিছত AFTERMATH OF BATTLE OF PLASSEY

- মিৰ জাফৰক নবাব হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল।
- বৃহৎ পৰিমাণৰ ধনৰ লগতে ২৪ পৰগনাৰ জমিদাৰী ইংৰাজক দিলে।
- কলিকতাৰ ওপৰত ইংৰাজৰ সাৰ্বভৌমত্ব স্বীকৃতি দিয়া হৈছিল।
- ইংৰাজে নবাবৰ আদালতত এজন বিষয়া নিযুক্ত কৰিছিল।

পলাশীৰ যুদ্ধৰ তাৎপৰ্য SIGNIFICANCE OF BATTLE OF PLASSEY

- বংগত ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যৰ ভেটি স্থাপন কৰিলে।
- ফৰাচী বহিষ্কাৰ।
- বংগত ইংৰাজীৰ সামৰিক শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।

- বংগত ব্ৰিটিছে বাণিজ্য আৰু বাণিজ্য একচেটিয়া কৰি ৰাখিছিল।
- চৰকাৰৰ ৰূপত কোনো ধৰণৰ স্পষ্ট পৰিৱৰ্তন নহয়।

মিৰ জাফাৰ MIR JAFAR (১৭৫৭-১৭৬০)

- ক্লাইভৰ হস্তক্ষেপত বিৰক্ত।
- কোম্পানীয়ে দিবলগীয়া ধন পৰিশোধ কৰিব নোৱাৰিলে।
- ডাচসকলৰ সৈতে ষড়যন্ত্ৰত প্ৰৱেশ কৰে।
- বেদাৰা/চিনছুৰাৰ যুদ্ধত (১৭৫৯) ব্ৰিটিছে ডাচ আৰু মিৰ জাফাৰক পৰাস্ত কৰে।
- ব্ৰিটিছে মিৰ জাফাৰক পদচ্যুত কৰি মিৰ কাছিম (জোঁৱাই)ক নবাব হিচাপে নিযুক্তি দিয়ে।

মিৰ কাছিম MIR QASIM (১৭৬০-১৭৬৩)

- আলিৱাৰ্ডি খানৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ ভিতৰত আটাইতকৈ সক্ষম নবাব।
- ৰাজধানী মুৰ্ছিদাবাদৰ পৰা বিহাৰৰ মুংগেৰলৈ স্থানান্তৰিত কৰে।
- আমোলাতন্ত্ৰ আৰু সেনাবাহিনী পুনৰ সংগঠিত কৰে।

বাক্সাৰ-১৭৬৪ৰ যুদ্ধৰ উপক্ৰম PRELUDE TO BATTLE OF BUXAR

- মূল কাৰণ: কোম্পানীটোৰ বিষয়াসকলে ব্যক্তিগত বাণিজ্যৰ বাবে কোম্পানীটোৰ দস্তাকোৰ ট্ৰেড পাৰ্মিট (এটা অনুমতি যিয়ে শুদ্ধ পৰিশোধৰ পৰা নিৰ্দিষ্ট কৰা সামগ্ৰীসমূহক ৰেহাই দিছিল)ৰ অপব্যৱহাৰ।
- মীৰ কাছিমে কৰসমূহ একেবাৰে বিলুপ্ত কৰাৰ সিদ্ধান্ত লয়।
- মোগল সম্ৰাট শ্বাহ আলম আৰু আৱাধ (অযোধ্যা)ৰ নবাব শ্ৰুজা উদ ডাওলাৰ সৈতে মিৰ কাছিমে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে যোগদান কৰে।

- মিৰ কাছিমৰ সংযুক্ত সেনাবাহিনী মেজৰ হেক্টৰ মুনৰোৰ অধীনত থকা ইংৰাজ বাহিনীৰ হাতত বাক্সাৰ(বিহাৰ)ত পৰাস্ত হয়।

বাক্সাৰ-১৭৬৪ যুদ্ধৰ পিছত AFTERMATH OF BATTLE OF BUXAR

- মিৰ কাছিমক পদচ্যুত কৰা হ'ল, আৰু মিৰ জাফৰক ঘৃণাই অনা হ'ল।
- মিৰ জাফৰে পশ্চিম বংগৰ মিদিনাপুৰ, বুৰ্জৱান, চট্টগং ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীক গতাই দিয়ে
- এলাহাবাদ সন্ধি (১৭৬৫) স্বাক্ষৰিত হয়
- শ্ৰুজা-উদ-দৌলা আৰু শ্বাহ আলম ২ আত্মসমৰ্পণ।

TREATY OF ALLAHABAD-আগষ্ট-১৭৬৫

- এলাহাবাদ সন্ধিৰ অধীনত দুখন সন্ধি
- আৰাধ-শুজা-উদ-দৌলাৰ ৰবাৰ্ট ক্লাইভ বনাম নবাব
- এলাহাবাদ আৰু কাৰা (দুয়োটা ইউ পিত) সম্ৰাট শ্বাহ আলম ২ ৰ ওচৰত আত্মসমৰ্পণ কৰক।
- যুদ্ধৰ ক্ষতিপূৰণ হিচাপে কোম্পানীক ৫০ লাখ টকা দিব,
- ৰবাৰ্ট ক্লাইভ বনাম মোগল সম্ৰাট-শ্বাহ আলম ২
- কোম্পানীৰ সুৰক্ষাত আৰাধৰ নবাবে তেওঁক অৰ্পণ কৰিবলৈ এলাহাবাদত বাস কৰা।
- ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীক বংগ, বিহাৰ আৰু উৰিষ্যাৰ দিৱানী প্ৰদান কৰা ফাৰমান জাৰি কৰা

বাক্সাৰ-১৭৬৪ যুদ্ধৰ তাৎপৰ্য SIGNIFICANCE OF BATTLE OF BUXAR

- কেৱল বংগৰ নবাবেই নহয় ভাৰতৰ মোগল সম্ৰাটো ইংৰাজৰ হাতত পৰাস্ত হৈছিল।

- সমগ্ৰ বংগৰ ওপৰত BEIC আধিপত্য লাভ কৰিলে
- মোগল সম্ৰাট সম্পূৰ্ণ ব্ৰিটিছৰ নিয়ন্ত্ৰণত যায়।
- বংগ, বিহাৰ, উৰিষ্যাৰ পৰা কোম্পানীলৈ ৰাজহ

চৰকাৰৰ দ্বৈত ব্যৱস্থা DUAL SYSTEM OF GOVERNMENT ১৭৬৫-১৭৭২

- ৰবাৰ্ট ক্লাইভে চিনাকি কৰাই দিলে।
- দুটাৰ নিয়ম- কোম্পানী & নবাবৰ নিয়ম।
- কোম্পানীৰ সৈতে দিৱানী আৰু নিজামত দুয়োটা অধিকাৰ।
- দিৱানী- ৰাজহ সংগ্ৰহ
- নিজামত-পুলিচ আৰু ন্যায়িক কাম-কাজ।
- সম্ৰাটৰ পৰা দিৱানী অধিকাৰ আৰু বংগৰ চুবহদাৰৰ পৰা নিজামতৰ অধিকাৰ।
- শান্তি শৃংখলা বজাই ৰখাৰ দায়িত্ব নবাব।
- কোম্পানীয়ে বংগৰ বাবে মহম্মদ ৰেজা খান আৰু বিহাৰৰ বাবে ৰাজা সীতাব ৰায়ক দুজন উপ-দিৱান নিযুক্তি দিয়ে,
- মহম্মদ ৰেজা খানেও ডেপুটি নাজিম বা ডেপুটি চুবাহদাৰ হিচাপে কাম কৰিছিল।
- ১৭৭২ চনত ৱাৰেন হেষ্টিংছে দ্বৈত ব্যৱস্থাটো আঁতৰাই পেলায়।

নাজিম-উদ-দৌলা NAZIM-UD-DUALA (১৭৬৫-১৭৭২)

- মিৰ জাফৰৰ নাবালক পুত্ৰ।
- মিৰ জাফৰৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁ নবাব হয়।
- বংগত দ্বৈত শাসন ব্যৱস্থাৰ সময়ত নবাব।
- ব্ৰিটিছৰ পুতলা।

মাইশূৰ ৰাজ্যৰ উত্থান EMERGENCE OF MYSORE STATE

- তালিকোটাব যুদ্ধ (১৫৬৫)- বিজয়নগৰ সাম্ৰাজ্যৰ অৱশিষ্টৰ পৰা বহুতো সৰু সৰু ৰাজ্যৰ উত্থান ঘটিছিল।
- হিন্দু শাসক ৰোডেয়াৰৰ অধীনত বিজয়া নগৰ সাম্ৰাজ্যৰ অৱশিষ্টৰ পৰা ১৬১২ চনত মাইশূৰ অঞ্চলৰ উত্থান ঘটিছিল।

হাইডাৰ আলী (১৭৬১-১৭৮২)

- কৃষ্ণৰাজ ৰোদেয়াৰ ২(১৭৩৪-১৭৬৬)ৰ মুখ্য সেনাধ্যক্ষ।
- যেতিয়া তেওঁক ডিণ্ডিগালৰ ফৌজদাৰ (সামৰিক বিষয়া) হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল তেতিয়া তেওঁ মাৰাঠাসকলৰ বিৰুদ্ধে ডিণ্ডিগালক ৰক্ষা কৰিছিল।
- তেওঁ উডইয়াৰৰ দুজন ভাতৃ দেৱৰাজা আৰু নঞ্জৰাজা(মন্ত্ৰী)ৰ পৰা ক্ষমতা দখল কৰিছিল।
- ১৭৬১ চনত ৰোডেয়াৰ বংশৰ অধীনত সৈনিক হিচাপে থকা হাইদৰ আলীয়ে ওডেয়াৰক উফৰাই পেলায় আৰু অঞ্চলটোত নিজাকৈ প্ৰশাসন স্থাপন কৰে।
- ডিণ্ডিগালত (T.N) ফৰাচীসকলৰ সহায়ত তেওঁ ভাৰতৰ প্ৰথম আধুনিক অস্ত্ৰ কাৰখানা স্থাপন কৰে।
- সেনা প্ৰশিক্ষণৰ পশ্চিমীয়া পদ্ধতিৰ প্ৰৱৰ্তন।

এংলো মাইশূৰ যুদ্ধ - প্ৰথম এংলো মাইশূৰ যুদ্ধ ANGLO-MYSORE WARS-1ST ANGLO MYSORE WAR (১৭৬৭-৬৯)

- ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে মাইশূৰৰ বিৰুদ্ধে মাৰাঠা আৰু নিজামৰ মিত্ৰতা কৰিছিল।
- হাইদৰে ইংৰাজক পৰাস্ত কৰি মাদ্ৰাজ সন্ধিৰ লগে লগে যুদ্ধৰ অন্ত পৰে।
- সন্ধিৰ অধীনত ইংৰাজে হাইদৰ আলীক আন শক্তিৰ আক্ৰমণৰ সন্মুখীন হ'লে সহায় কৰাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল।

দ্বিতীয় এংলো মাইশূৰ যুদ্ধ 2ND ANGLO MYSORE WAR (১৭৮০-৮৪)

- কাৰণ: মাদ্ৰাজ সন্ধিৰ মনোভাৱৰ বিৰুদ্ধে মাৰাঠাই হাইদৰক আক্ৰমণ কৰাৰ সময়ত ইংৰাজে হাইদৰক সমৰ্থন কৰা নাছিল।

- ইংৰাজে হাইডাৰে যুদ্ধ প্ৰযুক্তি আমদানিৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা ফ্ৰান্সৰ বন্দৰ মাহেক আক্ৰমণ কৰে
- হাইদৰে ইংৰাজক কেইবাবাৰো পৰাস্ত কৰাৰ লগতে বহু ব্ৰিটিছ সৈন্যই তেওঁৰ সন্মুখত আত্মসমৰ্পণ কৰে
- কিন্তু অধিকাংশ নিৰ্ণায়ক যুদ্ধ পৰ্টনোভ'ত হৈছিল আৰু হাইডাৰ পৰাজিত হৈছিল
- এই সময়ছোৱাত হাইদৰৰ কৰ্কট ৰোগত মৃত্যু হয় আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ টিপুৱে যুদ্ধ অব্যাহত ৰাখি ব্ৰিটিছৰ হাতত পৰাস্ত হয়।
- মংগালুৰো সন্ধি হয় আৰু টিপু আৰু ইংৰাজে যুদ্ধৰ সময়ত দখল কৰা ভূখণ্ড বিনিময় কৰে
- এই সময়ত ৱাৰেন হেষ্টিংছ বংগৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল আছিল

তৃতীয় এংলো মাইশূৰ যুদ্ধ (১৭৯০-৯২) 3RD ANGLO MYSORE WAR

- তাৎক্ষণিক কাৰণ আছিল টিপুৰ ট্ৰেভাংকুৰ (ইংৰাজীৰ বন্ধুত্বপূৰ্ণ ৰাজ্য) আক্ৰমণ।
- টিপু আকৌ এবাৰ পৰাজিত হ'ল, শ্ৰীৰংগপট্টনম সন্ধিৰে যুদ্ধৰ অন্ত পৰিল
- সন্ধি অনুযায়ী টিপুৱে আধা ভূখণ্ড ইংৰাজৰ হাতত অৰ্পণ কৰিছিল
- টিপুৱেও কোম্পানীটোক যুদ্ধৰ বৃহৎ ক্ষতিপূৰণ দিছিল
- কৰ্ণৱালিছ আছিল বংগৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল

চতুৰ্থ এংলো মাইশূৰ যুদ্ধ (১৭৯৯) 4TH ANGLO MYSORE WAR

- কাৰণ আছিল যে টিপুৱে ৱেলছলিৰ সহযোগী মিত্ৰজোঁতত স্বাক্ষৰ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল ৱেলছলি ফৰাচীসকলৰ সৈতে টিপুৰ ক্ৰমবৰ্ধমান বন্ধুত্বৰ বাবে চিন্তিত আছিল।
- শ্ৰীৰংগপট্টনমত টিপুক গুলীয়াই হত্যা কৰা হয় আৰু তেওঁৰ মৃত্যু হয়
- মাইশূৰ ভোদায়াৰক ঘূৰাই দিয়া হ'ল

- উইলিয়াম বেণ্টিকে ভোদায়াৰৰ প্ৰশাসন স্থগিত ৰাখি মাইশূৰক নিজৰ সংলগ্ন কৰে।

টিপু চুলতান

- ইউৰোপীয় আৰ্হিত নিজৰ সেনাবাহিনীক সংগঠিত কৰিছিল।
- তেওঁ ফৰাচী বিষয়াসকলৰ সহায় লৈ নিজৰ সৈন্যসকলক প্ৰশিক্ষণ দিছিল।
- তেওঁ আধুনিক নৌসেনাও গঢ়ি তোলাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল।
- ভাৰতৰ 'ৰকেট প্ৰযুক্তিৰ পথ প্ৰদৰ্শক' হিচাপে কৃতিত্ব।
- তেওঁ ৰকেটৰ কাৰ্য্যকলাপৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰি এখন সামৰিক হাতপুথি লিখিছিল।
- মাইশূৰ ৰাজ্যত ছিৰিকালচাৰৰ প্ৰৱৰ্তনৰ ক্ষেত্ৰত অগ্ৰণী ভূমিকা লৈছিল।
- ফৰাচী বিপ্লৱৰ প্ৰতি তীব্ৰ আগ্ৰহী আছিল।
- তেওঁ জেকবিয়ান ক্লাবৰ সদস্য হৈছিল।
- তেওঁ ছেৰিঙাপাটমত TREE OF LIBERTY গছজোপা ৰোপণ কৰিছিল।
- তেওঁ শ্ৰীংগেৰী মন্দিৰ (কৰ্ণাটক) মেৰামতিৰ বাবে ধন অনুমোদন কৰে।

মাৰাথা MARATHA

- মাৰাঠাসকল আছিল পাঁচটা কনফেডাৰেচনত
- ১/ পেশ্বৰা : পুনা
- ২/ গেকৱাড : বৰোদা
- ৩/ সিন্ধিয়া : থালিয়ৰ
- ৪/ হোলকাৰ : ইন্দোৰ
- ৫/ ভোছলে : নাগপুৰ

এংলো-মাৰাঠা যুদ্ধ ANGLO MARATHA WARS

প্রথম এংলো মাৰ্ঠা যুদ্ধ (১৭৭৫-১৭৮২)

- কাৰণ: মাৰাঠাৰ আভ্যন্তৰীণ বিষয়ত ব্ৰিটিছৰ হস্তক্ষেপ।
- মাধৱ ৰাও(PESHTWA ১৭৭২ চনত) মৃত্যুৰ পিছত নাৰায়ণৰাও (ভাই) পৰৱৰ্তী পেশৱা হিচাপে সফলতা লাভ কৰে।
- ৰণুনাথ ৰাওয়ে (খুৰাক) নাৰায়ণ ৰাওক হত্যা কৰি নিজকে পেশৱা বুলি ঘোষণা কৰিলে।
- নানা ফাডনাভিছৰ নেতৃত্বত মাৰাঠা প্ৰধানসকলে ৰণুনাথ ৰাওৰ কৰ্তৃত্বৰ বিৰোধিতা কৰিছিল।
- তেওঁলোকে নাৰায়ণৰাওৰ মৰণোত্তৰ পুত্ৰ (সৱাই মাধৱৰাও নাৰায়ণ)ক নতুন পেশৱা হিচাপে নামকৰণ কৰি তেওঁৰ বাবে ৰিজেন্সি হিচাপে শাসন কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল।
- ৰণুনাথ ৰাওৱে বম্বেত ইংৰাজৰ সৈতে চুৰাট সন্ধি (১৭৭৫) সম্পাদন কৰে।
- চুক্তিৰ অধীনত ৰণুনাথ ৰাৱে ছালচেট আৰু বাছেইন প্ৰদান কৰিব আৰু ইংৰাজে বিনিময়ত সেনাবাহিনী প্ৰদান কৰিব।
- ব্ৰিটিছ কলিকতা পৰিষদে চুৰাটৰ সন্ধি বাতিল কৰিলে।
- ব্ৰিটিছ কলিকতা পৰিষদে ৰিজেন্সিৰ সৈতে নতুন সন্ধি (Treaty of Purandhar, 1776) কৰিছিল।
- বম্বে কাউন্সিলে পুৰন্ধৰ সন্ধি নাকচ কৰি ৰণুনাথ ৰাওক সুৰক্ষা প্ৰদান কৰে।
- নানা ফাডনাভিছে পুৰন্ধৰ সন্ধি উলংঘা কৰে আৰু ব্ৰিটিছে মাৰাঠাক আক্ৰমণ কৰে।
- মাৰাঠা সেনাৰ নেতৃত্বত আছিল মহাজী শ্বিণ্ডে।
- তেওঁ এটা পৃথিৱী জ্বলোৱা নীতি ব্যৱহাৰ কৰিছিল-মিত্ৰশক্তিয়ে উপযোগী বুলি বিবেচনা কৰা যিকোনো বস্তু ধ্বংস কৰিছিল- (কৃষিভূমি জ্বলোৱা আৰু নাদত বিষ মিহলোৱা) ইংৰাজক পৰাস্ত কৰিবলৈ।

- ১৭৭৯ চনৰ জানুৱাৰী মাহৰ মাজভাগলৈকে ইংৰাজে আত্মসমৰ্পণ কৰি ৱাডগাঁও সন্ধি(১৭৭৯)ত স্বাক্ষৰ কৰে।
- সন্ধিৰ ফলত বম্বে চৰকাৰে ১৭৭৫ চনৰ পৰা ইংৰাজে অধিগ্ৰহণ কৰা সকলো ভূখণ্ড এৰি দিবলৈ বাধ্য হয়।
- ৱাডগাঁৱৰ চৰ্তত অসন্তুষ্ট হৈ পুনৰ ইংৰাজীয়ে মাৰাঠাৰ সৈতে সংঘৰ্ষ কৰি ক
- মহাজী সিন্ধিয়াই প্ৰস্তাৱ কৰা ছালবাই সন্ধি (১৭৮২)ৰ জৰিয়তে বুজাবুজিত মিলিত হয়।
- এই সন্ধিৰ জৰিয়তে দুয়োপক্ষৰ মাজত বিশ বছৰ ধৰি শান্তিৰ বৰ্তি থাকে।

দ্বিতীয় এংলো-মাৰাঠা যুদ্ধ (১৮০৩-১৮০৫)

- বাজী ৰাও ২ (ৰণুনাথ ৰাওৰ পুত্ৰ) মাধৱ ৰাও নাৰায়ণৰ আত্মহত্যা কৰি মৃত্যুৰ পিছত (১৭৯৫) ক্ষমতালৈ আহে।
- ১৮০০-নানা ফাডনাভিছৰ মৃত্যু।
- বাজী ৰাও ২ য়ে যশৱন্ত ৰাও হোলকাৰৰ ভাতৃক হত্যা কৰে।
- বাজী ৰাও ২ৰ বিৰুদ্ধে হোলকাৰে বিদ্রোহ কৰে।
- হোলকাৰে সিন্ধিয়া আৰু পেশৱাৰ সংযুক্ত সৈন্যবাহিনীক পৰাস্ত কৰে।
- বাজীৰাও ২ ইংৰাজৰ সহায় বিচাৰি বাছেইনৰ চুক্তিত স্বাক্ষৰ কৰে (১৮০২)- পেশৱাই সহযোগী মিত্ৰতা গ্ৰহণ কৰে।

বাছেইনৰ সন্ধি (১৮০২)

- পেশৱাই নিজৰ ভূখণ্ডত ইংৰাজৰ নিয়মীয়া সেনাবাহিনী স্থাপন কৰিবলৈ সন্মত হয়
- পেশৱাই চুৰাটৰ দৰে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূখণ্ড আত্মসমৰ্পণ কৰিছিল
- তেওঁ আৰু অন্যান্য ক্ষমতাৰ মাজৰ সকলো পাৰ্থক্যতে কোম্পানীটোৰ সালিসী গ্ৰহণ কৰিছিল।
- আন ৰাজ্যৰ সৈতে তেওঁৰ সম্পৰ্ক ইংৰাজৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ অধীনত ৰাখিছিল।

- সন্ধিৰ পিছতো ভনছলে, সন্ধিন আৰু হোলকাৰে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল।
- কিন্তু মাৰাঠাসকল পৰাজিত হ'ল আৰু তেওঁলোকৰ শাসন ভাছললৈ হ্ৰাস কৰা হ'ল আৰু তেওঁলোক ইখনে সিখনৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হৈ পৰিল।

○ অন্যান্য সন্ধিসমূহ OTHER TREATIES SIGNED

- ১৮০৩-দেৱগাঁৱৰ সন্ধি-ভোনছলেৰ পৰাজয়
- ১৮০৩-সুৰজিয়াৰজাংগুওন সন্ধি-সন্ধিয়াৰ পৰাজয়
- ১৮০৬-ৰাজপুৰঘাটৰ সন্ধি- হোলকাৰৰ পৰাজয়

তৃতীয় এংলো-মাৰাঠা যুদ্ধ THIRD ANGLO-MARATHA WAR (১৮১৭-১৮১৮)

- পিণ্ডাৰীসকল ভাড়াতীয়া (সৈনিক) হিচাপে মাৰাঠা সেনাবাহিনীৰ লগত জড়িত আছিল।
- পিণ্ডাৰীছে কোম্পানীসমূহকে ধৰি চুবুৰীয়া অঞ্চলসমূহ লুটপাত কৰিছিল।
- ইংৰাজীয়ে মাৰাঠাসকলক পিণ্ডাৰীসকলক আশ্ৰয় দিয়াৰ অভিযোগ উত্থাপন কৰিছিল।
- কাৰণ- পিণ্ডাৰীসকলৰ বিৰুদ্ধে লৰ্ড হেষ্টিংছৰ কাৰ্যকলাপ চলাইছিল
- ইয়াক মাৰাঠাসকলে সাৰ্বভৌমত্বৰ উলংঘা হিচাপে গণ্য কৰিছিল।
- বাজী বাৰে ২- ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে মাৰাঠা শাসকসকলক একত্ৰিত কৰাৰ শেষ চেষ্টা চলাইছিল।
- কিন্তু এই সময়লৈকে মাৰাঠাৰ প্ৰশাসনিক আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাটো সম্পূৰ্ণৰূপে বিচ্ছিন্ন হৈ পৰিছিল।
- ইংৰাজীয়ে পেশৱাক পুনৰ নিজৰ কৰ্তৃত্ব প্ৰয়োগ কৰিবলৈ নিদিয়াত সফল হ'ল।

পেশৱাৰ পৰাজয় DEFEAT OF PESHWA

- ১৮১৭ চনৰ জুন মাহত পুনা সন্ধি, পেশ্বৰাৰ সৈতে।
- ১৮১৭ চনৰ নৱেম্বৰ মাহত থালিয়ৰৰ সন্ধি, সিন্ধিয়াৰ সৈতে।
- ১৮১৮ চনৰ জানুৱাৰী মাহত হোলকাৰৰ সৈতে মাণ্ডাছৰৰ সন্ধি।

কোৰেগাঁৱৰ যুদ্ধ BATTLE OF KOREGAON (১৮১৮)

- ১৮১৮ চনৰ ১ জানুৱাৰীত কোৰেগাঁৱৰ (পুনেৰ উত্তৰ-পশ্চিমে) ভীমা নদীৰ পাৰৰ সমীপত সংঘটিত হৈছিল।
- তৃতীয় এংলো- মাৰাঠা যুদ্ধৰ সময়ত সংঘটিত হৈছিল এই গুৰুত্বপূৰ্ণ পৰিঘটনা।
- মহাৰাষ্ট্ৰৰ অস্পৃশ্যৰ মহাৰ-সম্প্ৰদায় দ্বাৰা।
- শিৱাজীৰ দিনত মহৰসকল মাৰাঠা সেনাবাহিনীৰ অংশ আছিল।
- শিৱাজীৰ ৰাজত্বকালৰ পিছত পেশ্বৰৰ দ্বাৰা মহৰসকলক অত্যাচাৰ কৰা হৈছিল।
- ইয়াৰ ফলত মহৰসকলে ইংৰাজৰ লগত মিলাই মাৰাঠাসকলৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিবলৈ আৰম্ভ কৰে।
- কোৰেগাঁৱৰ যুদ্ধ যেতিয়া সংঘটিত হৈছিল তেতিয়া মহৰসকলে ব্ৰিটিছ সৈন্যৰ সংখ্যাগৰিষ্ঠতা গঠন কৰিছিল।

তৃতীয় এংলো মাৰাঠা যুদ্ধৰ পিছত AFTERMATH OF THIRD ANGLO-MARATHA WAR

- পেশ্বৰাই আত্মসমৰ্পণ কৰিলে।
- মাৰাঠা কনফেডাৰেচন ভংগ হ'ল।
- পেশ্বৰাৰ বিলুপ্ত কৰা হ'ল।
- পেশ্বা বাজীৰাও ব্ৰিটিছ অনুচাৰ হৈ পৰিল।

- ক্ষুদ্র ৰাজ্য সতৰা (মহাৰাষ্ট্ৰ) গঠিত হৈছিল যিটো প্ৰতাপ সিংহ (শিৱাজীৰ বংশধৰ)ৰ অধীনত ৰখা হৈছিল।
- পিছলৈ ডক্টিন অৱ লেপছ (১৮৪৮)ৰ অধীনত বম্বেৰ সৈতে সংযুক্ত কৰা হয়।

আহিল্যাবাই হোলকাৰ AHILYABAI HOLKAR (১৭২৫-১৭৯৫)

- মালৱা ৰাজ্যৰ এগৰাকী হোলকাৰ বংশৰ ৰাণী আছিল।
- ১৭৫৪ চনত কুমহেৰৰ যুদ্ধত আহিল্যদেৱীৰ স্বামী খন্দেৰাও হোলকাৰৰ মৃত্যু হয়।
- বাৰ বছৰৰ পাছত শত্ৰুৰেৰে মালৱাৰ ৰাও হোলকাৰৰ মৃত্যু হয়।
- সিংহাসন উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে তেওঁ ভাৰতৰ এগৰাকী মহান নাৰী শাসক হিচাপে পৰিগণিত হয়।
- ৰাণী হিচাপে সিংহাসন লোৱাৰ লগে লগে তেওঁ নিজৰ ৰাজ্যখনক ৰাজ্যখন লুণ্ঠন কৰিব বিচৰা লুণ্ঠনকাৰী সকলৰ পৰা মুক্ত কৰাৰ বাবে অভিযান আৰম্ভ কৰে, ব্যক্তিগতভাৱে তেওঁৰ সৈন্যবাহিনীক যুদ্ধলৈ লৈ যায়।
- ৰাণী আহিল্যাবাই হিন্দু মন্দিৰৰ মহান পথ প্ৰদৰ্শক আৰু নিৰ্মাতা আছিল।
- সমগ্ৰ ভাৰততে শ শ মন্দিৰ আৰু ধৰ্মশালা নিৰ্মাণ কৰিছিল।

পঞ্জাবৰ স্বায়ত্তশাসিত অৱস্থাৰ উত্থান EMERGENCE OF AUTONOMOUS STATE OF PUNJAB

- মোগলৰ দুৰ্বলতা আৰু আহমদ শ্বাহ আব্দলীৰ আগ্ৰাসনে পঞ্জাবত সাধাৰণ বিদ্ৰোহৰ সৃষ্টি কৰিছিল।
- শিখসকলে নিজকে মিছললৈ সংগঠিত কৰিছিল।
- মিছলছৰ অৰ্থ হ'ল শিখ যোদ্ধাৰ কোনো ইউনিট বা ব্ৰিগেডে প্ৰশাসন কৰা ভূখণ্ড।

- ১৭৬৩ চনৰ পৰা ১৭৭৩ চনলৈ এই সময়ছোৱাত শিখ মুখীয়ালৰ অধীনত পঞ্জাব অঞ্চলত বহু মিছল শাসন কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে।

ৰাজা ৰঞ্জিত সিং RAJA RANJIT SINGH (১৭৮০-১৮৩৯)

- জন্ম -২ নৱেম্বৰ, ১৭৮০।
- সুকৰ্চকীয়া মিছলৰ নেতা মহান সিংহৰ পুত্ৰ।
- তেওঁ পঞ্জাবত নিজৰ স্বাধীন ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।
- ১৭৯৯- জামান শ্বাহ (দুৰানী সাম্ৰাজ্যৰ শাসক)ৰ দ্বাৰা লাহোৰৰ ৰাজ্যপাল হিচাপে নিযুক্তি।
- ১৮০৫- তেওঁ জম্মু আৰু অমৃতসৰ অধিগ্ৰহণ কৰে।
- তেওঁৰ সাম্ৰাজ্য পেশোৱাৰ আৰু সিন্ধলৈকে বিস্তৃত আছিল।

এংলো-শিখ সম্পৰ্ক ANGLO-SIKH RELATIONS

- ফ্ৰান্স ৰাছিয়াৰ যৌথ ভাৰত আক্ৰমণৰ ভয়ত ব্ৰিটিছে ৰাজা ৰঞ্জিত সিংৰ সৈতে বন্ধুত্ব স্থাপন কৰিব বিচাৰিছিল।
- ১৮০৭ চনত লৰ্ড মিণ্টোৱে চাৰ্লছ মেটকাফক লাহোৰলৈ পঠিয়াইছিল যদিও আলোচনা ব্যৰ্থ হয়।
- ১৮০৯- ৰঞ্জিত সিংহই অমৃতসৰ সন্ধি স্বাক্ষৰ কৰিবলৈ সন্মত হয়।
- ৰঞ্জিত সিং আৰু ইংৰাজৰ মাজত অমৃতসৰ সন্ধি স্বাক্ষৰিত হৈ চুতলেজক সীমান্ত হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া হয়।

ত্ৰিপাক্ষিক সন্ধি TRIPARTITE TREATY-১৮৩৮

- ১৮৩৮ চনৰ জুন মাহত ৰঞ্জিত সিং, শ্বাহ ছুজা (আফগানিস্তানৰ পদচ্যুত শাসক) আৰু লৰ্ড অকলেণ্ডৰ মাজত ত্ৰিপাক্ষিক চুক্তি স্বাক্ষৰিত হয়।
- শ্বাহ শ্ৰুজাক পুনৰ ৰাজপাটত বহিব

- ব্ৰিটিছে শ্বাহ শ্বৰুজাক সমৰ্থন কৰিব
- শিখে সেনা যোগান ধৰি শ্বাহ চুজাক সহায় কৰিব।
- শ্বাহ শ্বৰুজাই সিন্ধু নদীৰ সোঁপাৰৰ আফগান ভূখণ্ডৰ ওপৰত ৰাজা ৰঞ্জিত সিঙৰ দাবীক স্বীকৃতি দিলে।
- আফগান আমিৰ দোষ্ট মহম্মদক আক্ৰমণ কৰিবলৈ, নিজৰ ভূখণ্ডৰ মাজেৰে আৰ আৰ এছে ব্ৰিটিছ সেনাক পথ দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল

প্ৰথম এংলো-আফগান যুদ্ধ FIRST ANGLO-AFGAN WAR(১৮৩৯-১৮৪২)

- প্ৰথম অৱস্থাত ইংৰাজে শ্বাহ শ্বৰুজাক সিংহাসনত বহুৱাবলৈ সফল হৈছিল।
- কিন্তু বিদ্রোহৰ বাবেই ব্ৰিটিছে কাবুল খালী কৰিবলগীয়া হৈছিল আৰু দোষ্ট মহম্মদক আফগানিস্তানৰ স্বাধীন শাসক হিচাপে স্বীকৃতি দিব লাগিছিল।
- ইয়াৰ ফলত হাজাৰ হাজাৰ ব্ৰিটিছ (ভাৰতীয়) সৈনিকৰ মৃত্যু আৰু কোটি কোটি টকাৰ অপচয় হয়।
- এইদৰে প্ৰথম এংলো আফগান যুদ্ধত ব্ৰিটিছ বিফল হয়।
- এই সময়ত লৰ্ড অকলেণ্ড ভাইচৰয় আছিল।

সিন্ধৰ সংলগ্নকৰণ ANNEXATION OF SINDH (১৮৪৩)

- ১৮৩৯- সিন্ধে সহযোগী মিত্ৰজোঁট-লৰ্ড অকলেণ্ড গ্ৰহণ কৰে
- সিন্ধই সিন্ধত ব্ৰিটিছ সৈন্যক স্থল বা জলপথেৰে চলাচলৰ অনুমতি দিছিল।
- ১৮৩৯-১৮৪২- প্ৰথম এংলো- আফগান যুদ্ধ ব্ৰিটিছ পৰাজিত হয়।
- প্ৰথম এংলো-আফগান যুদ্ধৰ সময়ত সিন্ধৰ বিৰুদ্ধে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে শত্ৰুতা আৰু অসন্তুষ্টিৰ অভিযোগ উত্থাপন হৈছিল।

- ১৮৪৩- আফগানে লৰ্ড এলেনব'ৰ' (১৮৪২-১৮৪৪) উলটি যোৱাৰ পিছত, সিন্ধৰ সৈতে পুনৰ অপমানজনক চুক্তিৰ আলোচনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে (গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰদেশ এৰিবলগীয়া হৈছিল)।
- চাৰ্লছ নেপিয়াৰ (মেজৰ-জেনেৰেল)ৰ অধীনত ব্ৰিটিছে উত্তৰাধিকাৰ বিবাদত হস্তক্ষেপ কৰি যুদ্ধৰ সৃষ্টি কৰে।
- সিন্ধ আমিৰ (সিন্ধৰ শাসক) মিয়ানি (১৭ ফেব্ৰুৱাৰী) আৰু ডাবোত (ডুব্বা), হায়দৰাবাদৰ ওচৰত (২৪ মাৰ্চ) হোৱা যুদ্ধৰ জৰিয়তে পৰাস্ত হয়।
- ১৮৪৩ চনত গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল এলেনব'ৰ'ৰ অধীনত সিন্ধ ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যত একত্ৰিত হয়।
- আৰু চাৰ্লছ নেপিয়াৰক ইয়াৰ প্ৰথম গৱৰ্ণৰ নিযুক্তি দিয়া হয়।

প্ৰথম এংলো শিখ যুদ্ধ FIRST ANGLO SIKH WAR ১৮৪৫-৪৬

- ৰঞ্জিত সিঙৰ পিছত তেওঁৰ নাবালক পুত্ৰ দলিপ সিং ক্ষমতালৈ আহে
- তেওঁ আছিল মহাৰাজ ৰঞ্জিত সিঙৰ কনিষ্ঠ পুত্ৰ আৰু পত্নী জিন্দ কৌৰ বা ৰাণী জিন্দনৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ
- ইয়াৰ তাৎক্ষণিক কাৰণ আছিল ১৮৪৫ চনত শিখ সেনাই ছটলেজ পাৰ হোৱা
- ব্ৰিটিছে অমৃতসৰ সন্ধি বাতিল ঘোষণা কৰে
- শিখসকল পৰাজিত হয় আৰু লাহোৰ সন্ধিৰ জৰিয়তে যুদ্ধৰ অন্ত পৰে
- পঞ্জাবৰ পৰা ১ কোটি যুদ্ধ ক্ষতিপূৰণ আদায় কৰিছিল ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে
- শিখসকলে সেই ধন দিব নোৱাৰাৰ বাবে তেওঁলোকে কাশ্মীৰ আত্মসমৰ্পণ কৰে আৰু ইংৰাজে ডোগ্ৰা বংশৰ ৰাজা গুলাব চিঙক ৭৫ লাখ টকাত বিক্ৰী কৰে
- কাশ্মীৰৰ বিষয়ত লাহোৰ সন্ধি (১৮৪৬)ত শিখসকল সন্তুষ্ট নাছিল।
- লাহোৰ সন্ধিৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ কৰিছিল।
- আকৌ নতুন সন্ধি স্বাক্ষৰ-ভৈৰোৱাল সন্ধি- ১৮৪৬

- সন্ধি অনুসৰি হেনৰী লৰেন্সৰ অধীনত লাহোৰত এজন ব্ৰিটিছ বাসিন্দা প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়
- পিছলৈ ১৮৪৬ চনত ভাইৰোৱাল সন্ধি নামৰ আন এখন সন্ধিৰ দ্বাৰা ৰাণী জিন্দনক ৰিজেন্টৰ পৰা অপসাৰণ কৰা হয়।
- পেঞ্চনাৰ হিচাপে তেওঁক বেনাৰসলৈ পঠিওৱা হৈছিল।

দ্বিতীয় এংলো শিখ যুদ্ধ ১৮৪৫-৪৬ SECOND ANGLO SIKH WAR

- মুলতানৰ শিখ গৱৰ্ণৰ মুলৰাজক ইংৰাজে অপসাৰণ কৰিছিল
- প্ৰতিশোধ হিচাপে ২ ব্ৰিটিছ বিষয়াক মুলৰাজে হত্যা কৰে
- ডালহাউচিয়ে যুদ্ধ ঘোষণা কৰে আৰু মুলৰাজ পৰাজিত হয়
- দ্বিতীয় এংলো শিখ যুদ্ধ সময়ত তিনিটা নিৰ্ণায়ক যুদ্ধ হৈছিল
- ৰামনগৰৰ যুদ্ধ (১৮৪৮), চিহানৱালাৰ যুদ্ধ (১৮৪৯) আৰু গুজৰাটৰ যুদ্ধ (১৮৪৯) (ঝেলুম নদীৰ পাৰৰ সৰু চহৰ)

এংলো-শিখ যুদ্ধৰ পিছত AFTERMATH OF ANGLO-SIKH WAR

- শিখ সেনাৰ আত্মসমৰ্পণ।
- পঞ্জাবৰ অন্তৰ্ভুক্তি।
- শাসন কৰিবলৈ তিনিজনীয়া ব'ৰ্ড (হেনৰী লৰেন্স, জন লৰেন্স, চাৰ্লছ মানচেল)
- ১৮৫৩- ব'ৰ্ড বাতিল কৰা হয় আৰু পঞ্জাবক মুখ্য আয়ুক্তৰ অধীনত ৰখা হয়।
- জন লৰেন্স-প্ৰথম মুখ্য আয়ুক্ত

স্বায়ত্তশাসিত আৱাধৰ ৰাজ্য AUTONOMOUS STATE OF AWADH

- মোগলৰ চুবাহ আছিল।

- সাদাত খানক মহম্মদ শ্বাহে আৰধৰ ছুবেহদাৰ হিচাপে নিযুক্তি দিছিল।
- বুৰহান-উল-মুলক নামেৰে পৰিচিত সাদাত খানে (১৭২২-১৭৩৯) আৰাধৰ স্বতন্ত্ৰ ৰাজধানী প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।
- তেওঁ ফৈজাবাদৰ ভেটি স্থাপন কৰি ৰাজধানী চহৰ হিচাপে গঢ়ি তুলিছিল।
- ১৮০১-সাদাত আলী খান ২ লৰ্ড ৱেলছলীৰ সৈতে সহযোগী চুক্তি স্বাক্ষৰ কৰে।
- সহযোগী মিত্ৰতাৰ ফলত কোষাগাৰ আৰ্থিকভাৱে দেউলীয়া হয়।
- ১৮৫৬ চনত ৱাজিদ আলী শ্বাহক অপশাসনৰ দোহাই দি ডালহাউচিয়ে আৰধক নিজৰ অধীনলৈ আনে।

ৰোহিলাখণ্ড ৰাজ্য KINGDOM OF ROHILAKHAND

- U.P ৰ উত্তৰ-পশ্চিম অংশ (ৰামপুৰ, বৰেলী, মোৰাদাবাদ)
- ১৭%- ১৮ শতিকাৰ সময়ছোৱাত আফগান প্ৰব্ৰজনৰ পতন হিচাপে ই আত্মপ্ৰকাশ কৰিছিল।
- আফগানিস্তানত ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক বিঘিনিৰ বাবে প্ৰব্ৰজন।
- নাদিৰ শ্বাহৰ আক্ৰমণৰ পিছত আলী মহম্মদ খানে ৰোহিলা ৰাজ্য স্থাপন কৰে।

ফাৰুখাবাদ FARUKHABAD

- গংগা নদীৰ U.P- পাৰত অৱস্থিত
- ১৭১৫ চনত এজন আফগান মহম্মদ খান বংগেছে (১৬৬৫-১৭৪৩) স্থাপন কৰিছিল

জাট JATS

- দিল্লী, মথুৰা, আগ্ৰাৰ আশে-পাশে বাস কৰিছিল।
- চুৰমন (১৬৯৫-১৭২১) আৰু বদন সিংহ (১৭২২-১৭৫৬)-ভাৰতপুৰ (ৰাজস্থান) জাট ৰাজ্য স্থাপন কৰিছিল।
- গুৰুত্বপূৰ্ণ শাসক- সুৰজ মাল (১৭০৭-১৭৬৩)।
- তেওঁ ভূখণ্ড সম্প্ৰসাৰিত কৰিছিল - আগ্ৰা, মথুৰা, মীৰুট আৰু আলিগড়ৰ চুৱাহ।
- সুৰাজৰ মৃত্যুৰ পিছত জমিদাৰৰ নিয়ন্ত্ৰণত সৰু সৰু ৰাজ্যত বিভক্ত হ'ল।

বাৰ্মাৰ সংলগ্নকৰণ ANNEXATION OF BURMA

- বাৰ্মিজৰ ভূখণ্ডৰ বিভিন্ন অংশ বিভিন্ন সময়ত সংযুক্ত কৰা হৈছিল।
- ১৮২৬ চনত ইংৰাজে প্ৰথম এংলো-বাৰ্মিজ যুদ্ধত জয়লাভ কৰি টেনাছেৰিম আৰু আৰাকানক দখল কৰে।
- দ্বিতীয় এংলো-বাৰ্মা যুদ্ধৰ পিছত ১৮৫২ চনত বেংগুন (নিম্ন বাৰ্মা)কে ধৰি বৰ্ষীপ অঞ্চলটো সংযুক্ত কৰা হয়।
- সংযুক্ত ভূখণ্ডসমূহক ১৮৬২ চনত ব্ৰিটিছ ভাৰতৰ সৰু প্ৰদেশ (এটা মুখ্য আয়ুক্ত পদ), ব্ৰিটিছ বাৰ্মা হিচাপে নিৰ্ধাৰণ কৰা হয়।
- ১৮৮৫ চনত তৃতীয় এংলো-বাৰ্মিজ যুদ্ধৰ পিছত উচ্চ বাৰ্মা ব্ৰিটিছৰ হাতত পৰে।

অধ্যায় ৪-ব্রিটিছৰ বিৰুদ্ধে সাধাৰণ মানুহৰ প্ৰতিৰোধ PEOPLE'S RESISTANCE AGAINST THE BRITISH

তিনি প্ৰকাৰৰ ৰাজহ ব্যৱস্থা - জামিনদাৰী ব্যৱস্থা / স্থায়ী বন্দোবস্ত ZAMINDARI SYSTEM / PERMANENT SETTLEMENT

- কোম্পানীটোৰ সঞ্চালক আদালতে নিযুক্তি দিয়া ছাৰ জন শ্ব'ৰ কমিটীয়ে খচৰা প্ৰস্তুত কৰিছিল
- প্ৰথমে বংগ আৰু বিহাৰত আৰু পিছলৈ দক্ষিণ জিলা মাদ্ৰাজ আৰু বাৰাণসীত স্থায়ী বন্দোবস্ত প্ৰৱৰ্তন কৰা হয়।
- কৰ সংগ্ৰহৰ কৰ্তৃত্ব নিলাম কৰা জমিদাৰসকলক তেওঁলোকে ইচ্ছামতে কৰ সংগ্ৰহ কৰাৰ ক্ষমতা দিয়া হৈছিল
- সংগ্ৰহ কৰা মুঠ ৰাজহৰ ভিতৰত ১০/১১ আছিল কোম্পানীটোৰ অংশ
- ১/১১ জমিদাৰৰ কমিচন আছিল
- জমিদাৰক দণ্ডাধীশৰ ক্ষমতা দিয়া হৈছিল
- জমিদাৰক মাটিৰ মালিক কৰি দিয়া হ'ল
- মাটিৰ মালিকীস্বত্ব বংশগত আৰু হস্তান্তৰযোগ্য কৰি তোলা হৈছিল
- মাটি বিক্ৰীযোগ্য, বন্ধকযোগ্য আৰু বিদেশী কৰি তোলা হৈছিল
- খেতিয়কক জমিদাৰ বা চৰকাৰৰ দয়াত ভাড়াতীয়াৰ মৰ্যাদাত এৰি দিয়া হৈছিল
- খেতিয়কৰ মাটি কাঢ়ি নিব পাৰিছিল যদিহে তেওঁ সময়মতে কৰ আদায় দিয়াত ব্যৰ্থ হৈছিল।

RYOTWARI SYSTEM

- থমাছ মুনৰো আৰু কৰ্ণেল ৰিডে পৰিচয় কৰাই দিছে
- মাদ্ৰাজত প্ৰৱৰ্তন আৰু পিছলৈ বম্বে আৰু অসমলৈ সম্প্ৰসাৰিত হয়
- কৃষকক মাটিৰ মালিক হিচাপে স্বীকৃতি দি "পট্টা" নামেৰে "ডিড" উপাধি দিয়া হৈছিল।
- ই কৃষক আৰু চৰকাৰৰ মাজত প্ৰত্যক্ষ সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিছিল

- ভাৰতীয় ইতিহাসত সৰ্বাধিক কৰ হাৰ (৫৫%) এই ব্যৱস্থাৰ অধীনত আছিল
- সময়ে সময়ে কৰ হাৰ সংশোধন কৰা হৈছিল
- এই ব্যৱস্থাত চৰকাৰে কোনো মধ্যস্থতাকাৰী নোহোৱাকৈ পোনপটীয়াকৈ কৰ সংগ্ৰহ কৰিছিল
- কৰৰ হাৰ অধিক হোৱা বাবে কৃষকসকল ক্ৰমান্বয়ে দৰিদ্ৰ হৈ পৰিছিল

মহালৱাৰী ব্যৱস্থা MAHALWARI SYSTEM

- ১৮২২ চনত হোল্ট মেকেঞ্জী আৰু ১৮৩৩ চনত লৰ্ড উইলিয়াম বেণ্টিংকৰ অধীনত ইয়াৰ পৰ্যালোচনা কৰা হয়।
- উত্তৰ-পশ্চিম সীমান্ত, আগ্ৰা, মধ্য প্ৰদেশ, গংগা উপত্যকা, পঞ্জাব ইত্যাদিত।
- মাটিবোৰ মহলত ভাগ কৰা হৈছিল।
- মহল মানে এখন বা ততোধিক গাঁওক বুজোৱা হৈছিল।
- এই ব্যৱস্থাত কৰ সংগ্ৰহৰ দায়িত্ব গাঁও বা মহলৰ ওপৰত আছিল।
- সময়ে সময়ে কৰ হাৰ সংশোধন কৰা হৈছিল
- এখন গাঁৱৰ ভিতৰৰ প্ৰতিটো প্লটৰ আনুমানিক ৰাজহ যোগ কৰি প্ৰতিখন গাঁৱে (মহালে) দিবলগীয়া ৰাজহ গণনা কৰা হৈছিল।
- ৰাজহ সংগ্ৰহ কৰিছিল গাঁওবুঢ়া বা গাঁও ঋণদাতাই।
- মালিকীস্বত্বৰ অধিকাৰ কৃষকৰ হাতত আছিল।
- প্ৰতিজন কৃষকে নিজৰ অংশ দিব।

মানুহৰ প্ৰতিৰোধৰ কাৰকসমূহ CAUSATIVE FACTOR FOR PEOPLE'S RESISTANCE

- নতুন কৰৰ গধুৰ বোজা
- কৃষকক নিজৰ মাটিৰ পৰা উচ্ছেদ কৰা
- জনজাতীয় ভূমি বেদখল।

- মধ্যস্থতাকাৰী ৰাজহ সংগ্ৰাহকৰ বৃদ্ধি।
- শিপিনী আৰু হস্তশিল্পীৰ পৃষ্ঠপোষকতা হেৰুৱাই পেলোৱা
- উদ্যোগৰ পৰা কৃষিলৈ শ্ৰমিকৰ প্ৰব্ৰজন
- নিকা ৰপ্তানিকাৰকৰ পৰা নিকা আমদানিকাৰকলৈ ৰূপান্তৰ

ব্ৰিটিছ শাসনৰ অধীনত যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ বিকাশ DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SYSTEM UNDER BRITISH RULE

- কলকাতা আৰু দিল্লীৰ মাজৰ গ্ৰেণ্ড ট্ৰাংক ৰোড ১৮৩৯ চনৰ পৰা আৰম্ভ হৈছিল
- ১৮৫২ চনত ষ্টীম ইঞ্জিনৰ প্ৰচলন হয়
- ১৮৫৩ চনৰ দ্বাৰা ৰেলপথ-বম্বেৰ পৰা থানালৈ প্ৰথম ৰেলৱে।
- ১৮৫৩ চনৰ ভিতৰত ডাক আৰু টেলিগ্ৰাফ-প্ৰথম টেলিগ্ৰাফ লাইন আছিল কলিকতাৰ পৰা আগ্ৰালৈ
- ডালহাউজীয়ে ভাৰতত ডাক ডাকটিকটৰ প্ৰচলন কৰিছিল।
- তেওঁ সমগ্ৰ ভাৰততে এখন চিঠিৰ বাবে আধা আন্নাৰ একাকাৰ হাৰ ৰাখিছিল।
- ১৮৫৭ চনত কলকাতা আৰু দিল্লীৰ মাজত ভূগৰ্ভস্থ কেবল নেটৱৰ্ক

ভাৰতত ব্ৰিটিছৰ প্ৰশাসনিক সংগঠন ADMINISTRATIVE ORGANISATION OF THE BRITISH IN INDIA

- অসামৰিক সেৱাৰ প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল কৰ্ণৱালিছে।
- তেওঁ ভাৰতীয় অসামৰিক সেৱাৰ পিতৃ হিচাপে পৰিচিত
- ভাৰতীয় আৰক্ষীও কৰ্ণৱালিছে স্থাপন কৰিছিল।
- ৱাৰেন হেষ্টিংছে ভাৰতত দেৱানী আৰু ফৌজদাৰী আদালত আৰম্ভ কৰিছিল
- কিন্তু কৰ্ণৱালিছে প্ৰতিখন জিলাত এখন দিৱানী আদালত স্থাপন কৰি ইয়াক প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল

- ভাৰতীয় আইন সংহিতাকৰণৰ বাবে ব্ৰিটিছে মাকাউলেৰ নেতৃত্বত এখন আইন আয়োগ গঠন কৰিছিল। তেওঁ ভাৰতীয় দণ্ডবিধি গঠন কৰিছিল

১৯ শতিকাৰ ভাৰতৰ নাগৰিক বিদ্রোহ CIVIL REBELLIONS OF 19TH CENTURY INDIA

ফাকিৰ বিদ্রোহ FAKIR REBELLION ১৭৭৬-১৭৭৭

- ফাকিৰ- বিচৰণকাৰী মুছলমান ভিক্ষাৰী।
- ফাকিৰৰ নেতাসকলে জমিদাৰ আৰু কৃষকৰ পৰা বৰঙণি আদায় কৰিছিল আৰু ব্ৰিটিছ কৰ্তৃত্বক অৱজ্ঞা কৰিছিল।
- নেতা : মজনুম শ্বাহ আৰু চিৰাগ শ্বাহ।
- ব্ৰিটিছ কাৰখানা আক্ৰমণ আৰু সামগ্ৰী জব্দ কৰিছিল।
- ১৯ শতিকাৰ আৰম্ভণিতে নিয়ন্ত্ৰণলৈ অনা হৈছিল।

সন্ন্যাসী বিদ্রোহ বংগ SANYASI UPRISING BENGAL ১৭৭০-১৭৮২

- সন্ন্যাসীসকলক পবিত্ৰ স্থান ভ্ৰমণ কৰাত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰা।
- ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে বিদ্রোহ কৰি সন্ন্যাসীসকলে ইংৰাজৰ কাৰখানা আৰু চৰকাৰী কোষাগাৰত অভিযান চলাইছিল।
- বংগৰ মুৰ্ছিদাবাদ আৰু বৈকুণ্ঠপুৰৰ অৰণ্য।
- নিষ্কাশিত কৃষক আৰু ভূমিচ্যুত জমিদাৰসকলেও যোগদান কৰে
- ৱাৰেন হেষ্টিংছে সন্ন্যাসী বিদ্রোহক বশ কৰিবলৈ বহু সময় লাগিছিল।
- ইয়াক বিখ্যাত কৰি তুলিছিল বাংকিম চন্দ্ৰ চেটাৰ্জীৰ দ্বাৰা ৰচিত আনন্দ, মাত নামৰ উপন্যাসখনে।

পাইকা বিদ্রোহ PAIKA REBELLION ১৮১৭ চন

- পাইকছ- ওড়িশাৰ স্থানীয় স্থল সেনা।

- কাৰণ: ব্ৰিটিছ বিজয়ে পাইকসকলৰ ক্ষমতা আৰু প্ৰতিপত্তি হ্ৰাস কৰিলে, কোম্পানীৰ ধনদাবীবাদী ভূমি ৰাজহ নীতি।
- নেতা: বাৰ্ক্ষী জগবন্ধু।
- ১৮১৮ চনৰ ভিতৰত এই বিদ্রোহ নিৰ্মমভাৱে দমন কৰা হয়।
- ১৮২৫ চনত জগবন্ধুৱে আলোচনাৰ চৰ্তত আত্মসমৰ্পণ কৰে।

আহোম বিদ্রোহ AHOM REVOLT ১৮২৮ চন

- প্ৰথম বাৰ্মিজ যুদ্ধ (১৮২৪-২৬)ৰ পিছত ব্ৰিটিছে অসমৰ পৰা আঁতৰি যোৱাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল।
- ইয়াৰ বিপৰীতে তেওঁলোকে অসমক ব্ৰিটিছ ভাৰতৰ লগত সংযুক্ত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল
- গোমাধৰ কোঁৱৰৰ নেতৃত্বত ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে বিদ্রোহ
- উজনি অসমৰ ৰজা পুৰন্দৰ সিং নৰেন্দ্ৰক গতাই দিছিল ব্ৰিটিছে
- আহোম ৰাজ্যৰ কিছু অংশ বংশক ঘূৰাই দিয়া হৈছিল

কোচ বিদ্রোহ KUTCH/CUTCH REBELLION (১৮১৬-১৮৩২)

- কোচৰ ৰজা ৰাও ভৰমল ২ক ইংৰাজে সিংহাসনৰ পৰা নমাই দিয়ে।
- ব্ৰিটিছ বাসিন্দাই ৰিজেন্সি কাউন্সিলৰ সহায়ত বাস্তৱিক শাসক হিচাপে অঞ্চলসমূহ শাসন কৰিছিল। (প্ৰশাসনিক উদ্ভাৱন)
- কোম্পানী কৰ্তৃপক্ষই মিলন নীতি মানি চলিবলৈ বাধ্য হৈছিল।
- চুৰাটৰ লোণ আন্দোলন SURAT SALT AGITATION (১৮৪০)
- নিমখৰ শুল্ক ৫০ পইচাৰ পৰা একটুকালৈ বৃদ্ধিৰ বাবে চৰকাৰৰ পদক্ষেপ
- চৰকাৰে অতিৰিক্ত নিমখ কৰ প্ৰত্যাহাৰ কৰে

নামধৰী কুকা আন্দোলন NAMDHARI/ KUKA MOVEMENT ১৮৭২

- প্ৰথমে ভগত জৱাহৰ মাল আৰু বাবা বালাক সিঙে শিখসকলৰ মাজত সমাজ সংস্কাৰ আন্দোলন হিচাপে আৰম্ভ কৰিছিল

- সুৰা সেৱনৰ বিৰোধিতা কৰি পুৰুষ-মহিলাৰ সমতাৰ দাবী কৰিছিল
- ৰাম সিংহৰ অধীনত ই কুকা আন্দোলনলৈ পৰিণত হয়
- তেওঁলোকে মাত্ৰ দশম শিখ গুৰু গুৰু গোবিন্দক প্ৰকৃত শিখ গুৰু হিচাপে সন্মতি দিছিল
- পঞ্জাবত মুছলমানৰ উপস্থিতিৰ বিৰোধিতা কৰিছিল
- ৰামসিংহই অমৃতসৰ দখল কৰি কুকা চৰকাৰ গঠনৰ কথা ঘোষণা কৰে
- তেওঁৰ ৪৯ জন সমৰ্থকক টোপৰ গুলিৰে হত্যা কৰা হয়
- ৰাম সিংহক বাৰ্মালৈ বিতাড়িত কৰি আন্দোলনৰ অন্ত পেলায়
- স্বদেশী আৰু অসহযোগৰ ধাৰণা কুকসকলে প্ৰচাৰ কৰিছিল।

পলিগাৰ বিদ্ৰোহ POLIGAR REBELLION (১৭৯৫-১৮০১)

- BEICক পলিগাৰ (পলায়াক্কাৰাগাল)ৰ লোকসকলে ভূমি কৰ সংগ্ৰহৰ বিৰোধিতা কৰিছিল।
- পলিগাৰ মানে সামন্ত যিসকলক পলায়াম বা গাঁৱৰ দলৰ দায়িত্ব দিয়া হৈছিল লগতে সামৰিক প্ৰধান হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল
- স্থানঃ তিৰুনেলভেলী, তামিলনাডু।
- নেতা: কট্টাবোমমান নায়কন
- ১৮০১ চনৰ কৰ্ণাটক চুক্তি-তামিলনাডুৰ ওপৰত ব্ৰিটিছৰ প্ৰত্যক্ষ নিয়ন্ত্ৰণ।
- ইয়াৰ লগে লগে পলিগাৰসকলৰ কৰ্তৃত্বও শেষ হৈ গ'ল।
- ইংৰাজে এই আন্দোলন দমন কৰিছিল।

দিৱান ভেলু থাম্পি বিদ্ৰোহ DIWAN VELU THAMPI REVOLT (১৮০৮-১৮০৯)

- কাৰণ: সহযোগী মিত্ৰতাক লৈ ক্ষোভ।
- সহযোগী মিত্ৰতাৰ অধীনত বাবদ ধন পৰিশোধ কৰাত ব্যৰ্থ।

- ভেলু থাম্পি (কিংডম ট্ৰেভানকোৰৰ পিএম ১৮০২-১৮০৯) কোম্পানীৰ বিৰুদ্ধে উত্তেজিত হয়।
- কুন্দৰা ঘোষণাই ১৮০৯ চনৰ ১৬ জানুৱাৰীত কোল্লামৰ কুণ্ডাৰাত সমবেত হোৱা ভিৰৰ আগত ভেলু থাম্পিয়ে দিয়া বিখ্যাত ভাষণক বুজায়।
- ই ব্ৰিটিছক জনসাধাৰণৰ শত্ৰু বুলি ঘোষণা কৰি বিদেশী শক্তিৰ পৰা ভূমি স্বাধীনতাৰ বাবে যুঁজিবলৈ আহ্বান জনাইছিল।
- পিছত ভেলু থাম্পীয়ে আত্মহত্যা কৰে।

জনজাতীয় বিদ্রোহ TRIBAL REBELLIONS

বংগৰ চুৱাৰ বিদ্রোহ CHUAR REBELLION OF BENGAL ১৭৯৯ চন

- ব্ৰিটিছ ভূমি ৰাজহ নীতি আৰু দুৰ্ভিক্ষৰ বিৰুদ্ধে বিদ্রোহ কৰা প্ৰথম জনগোষ্ঠী
- দুৰ্জন সিং আন্দোলনৰ নেতা আছিল
- তেওঁ ৩০খন গাঁৱত নিজৰ শাসন প্ৰতিষ্ঠা কৰি ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ প্ৰতিষ্ঠানসমূহক আক্ৰমণ কৰে
- প্ৰায় ২০০ জন লোকক ইংৰাজে ফাঁচী দিছিল
- চুৱাৰ এখন অপমানজনক শব্দ যাৰ অৰ্থ হৈছে গাহৰি
- সেয়েহে একাংশ ইতিহাসবিদে ইয়াক জংগল মহলৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰাম বুলি অভিহিত কৰিছে

চিংফৌ বিদ্রোহ SINGHPHOS REBELLION ১৮৩০ চন

- বিদ্রোহৰ নেতা আছিল নিৰং ফিডু
- তেওঁ ব্ৰিটিছ গেৰিছনক আক্ৰমণ কৰি কেইবাজনো ব্ৰিটিছ সৈনিকক হত্যা কৰে
- আন এজন নেতা খাছমা সিংফোছে অসমৰ ব্ৰিটিছ গাঁৱত আক্ৰমণ কৰি বন্দী হয়
- লগে লগে দমন কৰিলে যদিও বিদ্রোহ সংগঠিত হৈয়ে থাকিল।

ক'ল বিদ্রোহ KOL MUTINY-১৮৩১ চনত

- ছোটানাগপুৰৰ বাসিন্দাসকলে গঢ় দিছিল।

- কল মুৰব্বীৰ পৰা হিন্দু শিখ আৰু মুছলমান কৃষকৰ দৰে বাহিৰৰ লোকলৈ বৃহৎ পৰিসৰৰ মাটি হস্তান্তৰ কৰাকলৈ হৈছিল এই বিদ্রোহ।
- নেতা-বুদ্ধ ভগত
- বৃহৎ পৰিসৰৰ সামৰিক অভিযানৰ পিছতহে দমন হৈছিল।

অসম আৰু মেঘালয়ৰ খাছিসকলৰ বিদ্রোহ KHASIS OF ASSAM AND MEGHALYA ১৮৩৩

- তিৰোত সিং আৰু দৰ্মানিকৰ নেতৃত্বত বিদ্রোহ
- ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাক চিলেট (বাংলাদেশ)ৰ সৈতে সংযোগ কৰা এটা পথ নিৰ্মাণ কৰিব বিচাৰিছিল।
- তেওঁলোকৰ অঞ্চলত সেনাবাহিনীৰ উপস্থিতি আৰু ভূমি ৰাজহ নীতিৰ বিৰুদ্ধে
- ইংৰাজে এই আন্দোলন দমন কৰিছিল।

উৰিষ্যাৰ খোণ্ডসকলৰ বিদ্রোহ KHONDS UPRISING OF ORISSA ১৮৪৬ আৰু ১৮৫৫ চনত

- চক্ৰ বেছাইৰ অধীনত হাৰ্ডিংগ ১ দ্বাৰা মৰিয়াহ ব্যৱস্থা (খণ্ডসকলে চলোৱা পৰম্পৰাগত নৰ বলি প্ৰথা) বন্ধ কৰাৰ বিৰুদ্ধে বিদ্রোহ কৰিছিল।
- বিদ্রোহৰ আন এটা কাৰণ আছিল ব্ৰিটিছ ৰাজহ ব্যৱস্থা আৰু জমিদাৰী ব্যৱস্থা
- ১৮৫৭ চনৰ বিদ্রোহৰ সৃষ্টিত উৰিষ্যাৰ খোণ্ডসকলে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল।
- চক্ৰ বিছয়ৰ অন্তৰ্ধানৰ লগে লগে বিদ্রোহৰ অন্ত পৰিছিল।

বিহাৰৰ ৰাজমহল পাহাৰত সংঘটিত সন্তাল বিদ্রোহ SANTHAL REBELLION AT RAJMAHAL HILLS IN BIHAR (১৮৫৫-৫৬)

- বিদ্রোহক সন্তাল হুল বুলিও কোৱা হয়
- ব্ৰিটিছ ভূমি ৰাজহ নীতিৰ বিৰুদ্ধে বিদ্রোহ কৰিছিল

- এই বিদ্রোহৰ নেতৃত্বত আছিল চাৰিজন মুৰ্মু ভাই - সিদ্ধু, কানহু, চান্দ আৰু ভৈৰৱ
- জনজাতীয় মাটিবোৰ বাহিৰৰ মানুহক লিজত দিয়াৰ বিৰোধিতা কৰিছিল
- জেনেৰেল বৰোৰ অধীনত ব্ৰিটিছ সেনাক পৰাস্ত কৰি বহাগলপুৰ আৰু পাটনা বা ৰাজমহলৰ মাজত আধুনিক ভাৰতত প্ৰথম স্বাধীন ৰাজ্য গঠনৰ কথা ঘোষণা কৰে
- বৃহৎ সংখ্যক জমিদাৰ, ধনদাতা আৰু তেওঁলোকৰ বিষয়াক হত্যা কৰা হৈছিল।
- এই বিদ্রোহৰ লক্ষ্য আছিল সান্থাল অঞ্চলৰ পৰা বাহিৰৰ মানুহ আৰু ইংৰাজক আঁতৰাই পেলোৱা
- ১৮৫৭ চনৰ বিদ্রোহৰ ওপৰত এই বিদ্রোহৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰভাৱ পৰিছিল
- ডিকুছ আছিল বাহিৰৰ লোকৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা শব্দ য'ত ধনদাতা, ব্ৰিটিছ বিষয়া আৰু অনা-জনজাতীয় লোকক অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছিল।
- বিদ্রোহৰ ফলত সান্থাল বসতিপ্ৰধান অঞ্চলসমূহ সান্থাল পৰগনা নামৰ পৃথক প্ৰশাসনিক এককত গঠন কৰা হয়।
- ১৮৫৬ চনৰ ভিতৰত ইয়াক দমন কৰা হয়

মুণ্ডা বিদ্রোহ MUNDA UPRISING ১৮৯৯-১৯০০

- মুণ্ডাসকল আছিল সৰুনাগপুৰ অঞ্চলত বসবাস কৰা আদিবাসী লোক।
- জমিদাৰী ব্যৱস্থাই খুণ্টকটি ব্যৱস্থা (যৌথভাৱে ভূমি ৰখা ব্যৱস্থা)ৰ ঠাই লয়।
- বীৰছা মুণ্ডা আছিল নেতা
- তেওঁক ধৰ্তি আৰু অৰ্থাৎ 'ভূমিৰ পিতৃ' বুলি জনা যায়।
- খ্ৰীষ্টান মিছনেৰী কাৰ্য্যকলাপৰ বিৰুদ্ধে বিদ্রোহ কৰিছিল।
- উলগুলান নামৰ ভূমি পুত্ৰসকলৰ আন্দোলন গঢ় দিছিল
- ১৯০০- বীৰছা মুণ্ডাৰ কাৰাগাৰত মৃত্যু হয়।
- চোতানাগপুৰ ভাড়া আইন ১৯০৮ গৃহীত হয়।

- এই আইনখনে খুণ্টকট্টৰ অধিকাৰ স্বীকৃতি দিছিল আৰু লগতে বেথ বেগাৰী (বলপূৰ্বক শ্ৰম) নিষিদ্ধ কৰিছিল।

ছোট নগপুৰৰ ওৰাওন ORAON OF CHOTA NAGPUR ১৯১৪-১৯

- বাঁচী, ঝাৰখণ্ড।
- নেতা আছিল যাত্ৰা ভগত আৰু তুৰিয়া ভগত
- তনাভগত আন্দোলন আন্দোলন গঠন কৰি একশ্বৰবাদৰ প্ৰচাৰ কৰিছিল
- স্বাধীনতাৰ বাবে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিছিল
- "ভাড়া নিদিয়া" অভিযানৰ দৰে গান্ধীবাদী পদ্ধতিসমূহ সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে।
- ১৯১৪ চনৰ ২৩ এপ্ৰিলত তেওঁৰ আগশাৰীৰ শিষ্যসকলৰ সৈতে যাত্ৰাক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়

অন্ধ্ৰ প্ৰদেশৰ গোদাবৰী অঞ্চলৰ কোয়াসকল KOYA OF GODAVARI AREA IN ANDHRA PRADESH

- নেতৃত্বত আল্লুৰী সীতাৰমা ৰাজু
- ৰাজুক "মন্যাম বীৰুদু" ("জংঘলৰ নায়ক") নামেৰে জনাজাত।
- ব্ৰিটিছৰ ৰাজহ নীতিৰ বিৰুদ্ধে আৰু জনজাতীয় প্ৰধানসকলে জনজাতীয় লোকসকলক কৰা শোষণ
- অন্যান্য কাৰণ আছিল পোডু খেতি (Shifting cultivation)ৰ বিৰোধিতা।
- চিন্তাপল্লী আৰক্ষী থানাত আক্ৰমণ কৰি কুখ্যাত বিষয়া বাণ্টিয়ানক হত্যা কৰে
- অৱশেষত চিন্তাপল্লীৰ অৰণ্যত ইংৰাজে ঘেৰাও কৰি ৰাজুক আবদ্ধ কৰি ৰাখিছিল, তাৰ পিছত গছত বান্ধি কাষৰ গাঁৱত গুলীয়াই হত্যা কৰিছিল।

ভিল বিদ্ৰোহ BHIL REVOLTS ১৮১৭

- ভীল, পশ্চিম ঘাটত বাস কৰা আদিবাসী
- স্থান: খাণ্ডেশ (মহাৰাষ্ট্ৰ)

- ব্ৰিটিছ পলিচিয়ে তেওঁলোকৰ পৰম্পৰাগত বন অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত কৰি শোষণ কৰিছিল।
- নেতা:সেৱা ৰাম (১৮২৫)
- দমন কৰা হৈছিল।

নগা বিদ্ৰোহ NAGA UPRISING

- ৰাণী গাইডিনলিউ আৰু তেওঁৰ খুলশালীয়েক জোডানাঙৰ নেতৃত্বত
- হেৰাকা ধৰ্মীয় আন্দোলন নামেৰে ৰাণী গিদিলিনুৱে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে এই আন্দোলন আয়োজন কৰিছিল।
- ১৬ বছৰ বয়সত ব্ৰিটিছে গ্ৰেপ্তাৰ কৰি তদানীন্তন ব্ৰিটিছ ভাৰত চৰকাৰে য়াৱজ্জীৱন কাৰাদণ্ডৰ শাস্তি প্ৰদান কৰে।
- ১৯৩৭ চনত পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰুৱে শিলচৰ কাৰাগাৰত তেওঁক লগ পাইছিল আৰু স্বাধীনতাৰ পাছত মুক্তি দিয়াৰ বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল। এই সময়ছোৱাত নেহৰুৱে ৰাণী (ৰাণী) উপাধি দিছিল।
- কাৰাবন্দী ৰাণী গাইদেনলুক ১৯৪৭ চনত মুকলি কৰি দিয়া হৈছিল আৰু প্ৰধানমন্ত্ৰী নেহৰুৱে ভাৰতীয় স্বাধীনতাৰ কন্যা বুলি অভিহিত কৰিছিল।

ৰামোছি বিদ্ৰোহ RAMOSI UPRISING (১৮২২-১৮৪১)

- পশ্চিম ঘাটৰ পাহাৰীয়া জনজাতি।
- ইংৰাজে মাৰাঠা ভূখণ্ডসমূহ অন্তৰ্ভুক্ত কৰাৰ পিছত ৰামোছিসকলে, যিসকলে মাৰাঠা প্ৰশাসনত নিয়োজিত হৈ আছিল জীৱিকাৰ সামৰ্থ্য হেৰুৱাই পেলাইছিল।
- ৰামোছীয়ে সতৰাৰ আশে-পাশে থকা অঞ্চলসমূহ লুণ্ঠন কৰিছিল আৰু দুৰ্গসমূহ আক্ৰমণ কৰিছিল।
- নেতা:চিত্তুৰ সিং (১৮২২)
- ব্ৰিটিছে তেওঁলোকক ব্ৰিটিছ সেনাবাহিনীত চাকৰি দিবলৈ সন্মত হয় আৰু বিদ্ৰোহৰ অন্ত পৰে।

অধ্যায় ৫- ১৮৫৭ চনৰ বিদ্রোহ REVOLT OF 1857

বিদ্রোহৰ পটভূমি কাৰণ BACKGROUND REASONS FOR THE REVOLT

বিদ্রোহৰ অর্থনৈতিক কাৰণ ECONOMIC CAUSES OF THE REVOLT

- জমিদাৰী ব্যৱস্থা আৰু ৰযতৱাৰী ব্যৱস্থাই কৃষকক দৰিদ্ৰ কৰি তুলিছিল
- কৃষকসকলে ধনদাতাসকলক পাবলগীয়া ঋণ ঘূৰাই দিবলৈ অক্ষম হৈছিল
- ব্ৰিটিছ সংলগ্ন হোৱাৰ ফলত ভাৰতীয় শিপিনীসকলে পৃষ্ঠপোষকতা হেৰুৱাই পেলালে, আৰু তেওঁলোকে জীৱিকাৰ উৎসও হেৰুৱাই পেলাছিল।
- ব্ৰিটিছে ব্ৰিটিছ সামগ্ৰীৰ প্ৰচাৰ কৰিছিল আৰু ভাৰতীয় শিপিনীৰ সামগ্ৰীক অৱহেলিত কৰিছিল।
- মাটি হেৰুৱা জমিদাৰসকলেও ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ প্ৰতিশোধ ল'বলৈ বিদ্রোহত যোগদান কৰে

বিদ্রোহৰ ৰাজনৈতিক কাৰণ POLITICAL CAUSES OF THE REVOLT

- ব্ৰিটিছ প্ৰসাৰণ নীতি
- ৱাৰেন হেষ্টিংছ: ৰিং ফেন্সিং নীতি
- ৱেলেছলি: সহযোগী মিত্ৰতা
- ডেলহাউচি: ডক্ট্ৰিন অৱ লেপছ
- ডেলহাউজীয়ে আৱধক নিজৰ সংলগ্ন কৰাৰ ফলত বিদ্রোহৰ ওপৰত প্ৰত্যক্ষ প্ৰভাৱ পৰিছিল
- ডেলহাউচীয়ে স্থানীয় ৰজাসকলৰ উপাধি বিলুপ্ত কৰিছিল আৰু নানা চাহাব (যোৱা পেশ্বৰা বাজীৰাও দ্বিতীয়ৰ দত্তক পুত্ৰ)ক পেঞ্চন দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰে।

বিদ্রোহৰ সামাজিক ধৰ্মীয় কাৰণ SOCIO RELIGIOUS CAUSES OF THE REVOLT

- ৱেলেছলীয়ে ৰাজপুতসকলৰ মাজত কন্যা সন্তানৰ হত্যা বিলুপ্ত কৰে।
- উইলিয়াম বেণ্টিকে সতী প্ৰথা বিলুপ্ত কৰে (১৮২৯)

- ডেলহাউচিয়ে বিধৱা পুনৰ বিবাহ আইন (১৮৫৬) গৃহীত কৰে।
- ১৮৫৬ চনত ব্ৰিটিছে ধৰ্ম শাস্ত্ৰৰ মনোভাৱৰ বিৰুদ্ধে ধৰ্মান্তৰিত হোৱাসকলৰ সম্পত্তিৰ অধিকাৰ ৰক্ষা কৰি ধৰ্মীয় অক্ষমতা আইন (Indian inheritance Act) গৃহীত কৰে।
- ভাৰতত খ্ৰীষ্টান ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে কোম্পানীয়ে খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলক অনুদান আৰু সাহায্য দিছিল তাৰ বিপৰীতে মন্দিৰ আৰু মছজিদত কৰা আৰোপ কৰা হৈছিল।

চিপাহীসকলৰ ক্ষোভ GREIVANCES OF SEPOYS

- কেনিঙে গৃহীত কৰা ১৮৫৬ চনৰ চাৰ্ভিচ এনলিষ্টমেন্ট এক্টত চিপাহীক সামৰিক শিবিৰত ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান সম্পন্ন কৰাত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰা হৈছিল।
- বংগ সেনাবাহিনীত নতুনকৈ নিযুক্তি পোৱাসকলে সাগৰ পাৰ হৈ বিদেশলৈ গৈয়ো যুদ্ধ কৰিব বুলি চুক্তিত স্বাক্ষৰ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। সেয়া উচ্চ জাতিৰ বাবে নিষিদ্ধ আছিল।

বিদ্ৰোহৰ আৰম্ভণি BEGINNING OF THE REVOLT

- কাৰ্টিজ গৰু আৰু গাহৰিৰ চৰ্বিৰে তৈয়াৰী বুলি সন্দেহ কৰি চিপাহীসকলেয়ে নতুন এনফিল্ড ৰাইফল ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰে।
- ১৮৫৭ চনৰ ২৯ মাৰ্চত মংগল পাণ্ডে (৩৪ নং বংগ স্থানীয় পদাতিক বাহিনী) আৰু তেওঁৰ খুলশালীয়েক ইশ্বৰ পাণ্ডেই বৰাকপুৰ ৰেজিমেন্টৰ বিদ্ৰোহ আৰম্ভ কৰে। লগে লগে ইংৰাজ বিষয়াই ফাঁচী দিয়ে।
- ১০ মে'ত মীৰট ৰেজিমেন্টৰ কেপ্তেইন ভকত খানে এই বিদ্ৰোহৰ আয়োজন কৰে।
- মীৰটত বন্দী সৈনিকক মুকলি কৰি দি ব্ৰিটিছ বিষয়াক হত্যা কৰে।
- চিপাহীয়ে দিল্লীত প্ৰৱেশ কৰি দখল কৰিলে।
- বাহাদুৰ শ্বাহক ভাৰতৰ সম্ৰাট আৰু বিদ্ৰোহৰ মুৰব্বী হিচাপে ঘোষণা কৰে।

বিফলতাৰ কাৰণ CAUSES OF FAILURE

- ভাৰতৰ পূব, দক্ষিণ আৰু পশ্চিম অংশ কম বেছি পৰিমাণে অপ্ৰভাৱিত হৈ থাকিল।
- ১/৪ ভাগত অঞ্চলতে আৰু জনসংখ্যাৰ ১/১০ ভাগতকৈ কম লোক ইয়াৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈছিল।

- জনসংখ্যাৰ বিভিন্ন শ্ৰেণীয়ে অংশগ্ৰহণ কৰা নাছিল ডাঙৰ জমিদাৰ, ধন খণদাতা, ব্যৱসায়ী, ভাৰতীয় শাসক (খালিয়ৰৰ সিদ্ধিয়া, কাশ্মীৰৰ মহাৰাজা)।
- আধুনিক শিক্ষিত ভাৰতীয়সকল ১৮৫৭ চনৰ বিদ্রোহৰ প্ৰতি নিৰপেক্ষ হৈ থাকিল।
- ভাৰতীয়সকলে তৰোৱাল আৰু ষাঠিৰ দৰে দুৰ্বল অস্ত্ৰ আৰু সঁজুলি ব্যৱস্থাৰ কৰিছিল, কিন্তু ব্ৰিটিছে এনফিল্ড ৰাইফল, ইলেক্ট্ৰিক টেলিগ্ৰাফ ব্যৱস্থাৰ কৰিছিল।

বিদ্রোহৰ বিশ্লেষণ ANALYSIS OF THE REVOLT

- সম্পূৰ্ণ হিন্দু মুছলমানৰ সহযোগিতা (সাধাৰণ লোক, সৈনিক, নেতা)।

বিদ্রোহৰ দমন SUPPRESSION OF THE REVOLT

- কেনিং আছিল গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল
- কলিন কেম্পবেল আছিল মুখ্য সেনাধ্যক্ষ
- ছাৰ জন নিকোলছনে দিল্লী ঘূৰাই লৈছিল, কিন্তু যুঁজৰ সময়ত তেওঁৰ মৃত্যু হয়
- বাহাদুৰ শ্বাহক কাৰায়ত্ত কৰি ম্যানমাৰৰ মণ্ডলয় কাৰাগাৰলৈ প্ৰেৰণ কৰা হয়
- ব্ৰিটিছ সেনা বিষয়া হডছনৰ গুলীচালনাত তেওঁৰ দুই পুত্ৰ নিহত হয়
- আৰাহত কুঁৱৰ সিঙক পৰাস্ত কৰে উইলিয়াম টেইলৰে আৰু ভিনচেণ্ট আয়াৰে
- কলিন কেম্পবেলে কানপুৰ পুনৰ দখল কৰে
- নানা চাহাব নেপাললৈ পলায়ন কৰে আৰু তাৰ পিছত তেওঁৰ কোনো তথ্য পোৱা নাযায়
- লক্ষ্ণৌকো গোৰ্খা সেনাৰ সহায়ত কলিন কেম্পবেলে পুনৰ দখল কৰে
- তীব্ৰ যুঁজৰ অন্তত ছাৰ হাগ ৰোজে ব্ৰাহ্মীৰ ৰাণী লক্ষ্মী ভাইক পৰাস্ত কৰে বেগম হজৰত মহলে নেপালত আশ্ৰয় লয়
- মৌলৱী আহমদুল্লাহক হত্যা কৰিছিল হিন্দু ধৰ্মাঙ্ক পুৰৈনৰ ৰজাই

- টানচিয়া টপে গুৰিলা যুদ্ধৰ গুৰুতৰ প্ৰস্তাৱ দিছিল আৰু প্ৰতাৰণা কৰি ব্ৰিটিছে বন্দী কৰিছিল আৰু মৃত্যুদণ্ড দিয়া হৈছিল
- ১৮৫৯ চনৰ ভিতৰত ভাৰতৰ ওপৰত ব্ৰিটিছ কৰ্তৃত্ব সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়

বিদ্রোহৰ ওপৰত মতামত OPINIONS ABOUT THE REVOLT

- ছাৰ জন ছিলিয়ে (ব্ৰিটিছ ইতিহাসবিদ) ইয়াক চিপাহী বিদ্রোহ বুলি অভিহিত কৰিছিল
- ড° কে দত্তই ১৮৫৭ চনৰ বিদ্রোহক মূলতঃ সামৰিক প্ৰাদুৰ্ভাৱ বুলি গণ্য কৰে, যাৰ সুযোগ লৈছিল কিছুমান অসন্তুষ্ট ৰাজকুমাৰ আৰু মালিকে, যাৰ স্বার্থ নতুন ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈছিল"।
- ভি ডি সাৱৰকাৰে ভাৰতীয় স্বাধীনতাৰ প্ৰথম যুদ্ধ নামৰ গ্ৰন্থখনত ইয়াক ৰাষ্ট্ৰীয় স্বাধীনতাৰ পৰিকল্পিত যুদ্ধ বুলি প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল।
- ডাঃ এছ.এন. চেনে তেওঁৰ আঠাইশ সাতাব্দশত বিদ্রোহক ধৰ্মৰ যুঁজ হিচাপে আৰম্ভ হোৱা কিন্তু স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ হিচাপে শেষ হোৱা বুলি গণ্য কৰিছে।
- ডাঃ আৰ.চি. মজুমদাৰে অৱশ্যে ইয়াক প্ৰথম, জাতীয়, স্বাধীনতা যুদ্ধ বুলিও নাভাবে।
- এল.ই.আৰ. ৰিছে ইয়াক খ্ৰীষ্টান বা টি.আৰ. হোমছে যিয়ে ইয়াত সভ্যতা আৰু বৰ্বৰতাৰ মাজৰ সংঘাত গন্য কৰিছিল

ৰাণীৰ ঘোষণা ১৮৫৮ চন QUEEN'S PROCLAMATION

- কেনিঙে এলাহাবাদ দৰবাৰত ৰাণীৰ ঘোষণা পাঠ কৰে
- এই আইনত ৰাণী ভিক্টোৰিয়াক ব্ৰিটিছ ভাৰতৰ সাৰ্বভৌম হিচাপে ঘোষণা কৰা হৈছিল
- কোম্পানীৰ নিয়ম বাতিল কৰা হ'ল।
- ব্ৰিটিছ মুকুটে দেশৰ প্ৰশাসনৰ প্ৰত্যক্ষ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰে।
- ভাৰতৰ বাবে এজন ৰাজ্যিক সচিব (ব্ৰিটিছ কেবিনেটৰ সদস্য) নিযুক্তি - ভাৰত চৰকাৰৰ দায়িত্ব।
- লৰ্ড ষ্টেনলি ভাৰতৰ প্ৰথম বৈদেশিক সচিব আছিল।
- ভাৰতৰ ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেলক ভাইচৰয় উপাধি দিয়া হৈছিল যিজন ৰজাৰ প্ৰতিনিধিও আছিল।
- ব্ৰিটিছ ৰাজকীয় ৰাষ্ট্ৰসমূহক অন্তৰ্ভুক্তিৰ বিৰুদ্ধে আশ্বাস দিয়া হৈছিল।
- ডক্ট্ৰিন অৱ লেপছ প্ৰত্যাহাৰ কৰা হ'ল।

- ব্ৰিটিছে স্থানীয় ৰাজকুমাৰসকলৰ মৰ্যাদা আৰু অধিকাৰক সন্মান জনোৱাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল।
- লৰ্ড কেনিং ভাৰতৰ প্ৰথম ভাইচৰয় আছিল

অধ্যায় ৬ - ১৯ শতিকাৰ ভাৰতীয় নৱজাগৰণ 19th CENTURY INDIAN RENAISSANCE

ৰাজা ৰাম মোহন ৰয় RAJA RAM MOHAN ROY (১৭৭২-১৮৩৩)

- ভাৰতীয় নৱজাগৰণৰ পিতৃ আৰু আধুনিক ভাৰতৰ নিৰ্মাতা।
- বংগৰ বুৰদ্বান জিলাৰ ৰাধাননগৰত জন্ম- ২২ মে, ১৭৭২ চনত
- মোগল সম্ৰাট আকবৰ দ্বিতীয়ই ৰাজা উপাধি দিছিল আৰু পেঞ্চনৰ গোচৰৰ বাবে ৰুজু কৰিবলৈ লেণ্ডনলৈ পঠিয়াইছিল
- তেওঁ Doctrine of Monotheism - Doctrine of the Single God আৰু মূৰ্তি পূজাৰ ওপৰত বিশ্বাস আৰু মূৰ্তি পূজাৰ বিৰোধিতা কৰিছিল।
- তেওঁ *tuhfat-ul-muwahhiddin*(Persian) or Gift to Monotheist (১৮০৯) অন্যান্য গ্ৰন্থ: Precepts of Jesus, the Guide to Peace and Happiness লিখিছিল
- ১৮১৪-তেওঁ কলিকতাত আত্মীয় সভা (বা বন্ধু সমাজ) স্থাপন কৰে-বেদান্তৰ একশ্বৰবাদী আদৰ্শৰ প্ৰচাৰ আৰু মূৰ্তিপূজা, জাতিগত কঠোৰতা, অথহীন আচাৰ-ব্যৱহাৰ আৰু অন্যান্য সামাজিক ৰোগৰ বিৰুদ্ধে অভিযান চলাবলৈ।
- ১৮২৮-ব্ৰহ্ম সভা প্ৰতিষ্ঠা কৰে যিখন পিছলৈ ব্ৰহ্ম সমাজ নামেৰে নামাকৰণ কৰা হয়।
- ৰাজা ৰাম মোহন ৰায়ৰ অনুৰোধত সতী প্ৰথাক উইলিয়াম বেণ্টিংকে ১৮২৯ চনত বিলুপ্ত কৰে।
- ডেভিদ হাৰে আৰু আলেকজেণ্ডাৰ ডাফৰ সহযোগত ৰাজা ৰামমোহন ৰায়ে ১৮১৭ চনত কলিকতাত হিন্দু মহাবিদ্যালয় স্থাপন কৰে।
- ১৮২৫ চনত তেওঁ এখন বেদান্ত মহাবিদ্যালয় (কলকাতা) প্ৰতিষ্ঠা কৰে য'ত ভাৰতীয় শিক্ষা আৰু পশ্চিমীয়া সমাজ আৰু ভৌতিক বিজ্ঞান দুয়োটা বিষয়ৰ পাঠ্যক্ৰম প্ৰদান কৰা হয়।
- JOURNALS -ব্ৰাহ্মণিক আলোচনী (১৮২১); বাংলা সাপ্তাহিক, সংবাদ কৌমুদী (১৮২১); আৰু পাৰ্চী সাপ্তাহিক মিৰাত-উল-আকবৰ।
- **ব্ৰহ্ম সমাজৰ বৈশিষ্ট্য Features of Brahmo Samaj**
 - ইয়াত শিৰক আৰু মূৰ্তি পূজাৰ ধিক্কাৰ দিয়া হৈছিল।

- ই ঐশ্বৰিক অৱতাৰ (অৱতাৰ)ৰ ওপৰত বিশ্বাসক পৰিত্যাগ কৰিছিল।
- ইয়াত অস্বীকাৰ কৰা হৈছিল যে কোনো শাস্ত্ৰই মানৱ যুক্তি আৰু বিবেকক অতিক্ৰম কৰি চূড়ান্ত কৰ্তৃত্বৰ মৰ্যাদা লাভ কৰিব পাৰে।
- প্ৰাৰ্থনা, ধ্যান আৰু উপনিষদ পাঠ -পদ্ধতিৰ প্ৰাৰ্থনা।
- ই কৰ্ম আৰু আত্মাৰ প্ৰব্ৰজনৰ মতবাদৰ ওপৰত কোনো নিৰ্দিষ্ট স্থিতি গ্ৰহণ কৰা নাছিল আৰু ইয়াক ব্যক্তিগত ব্ৰাহ্মণৰ ওপৰত এৰি দিছিল আন ধৰণে বিশ্বাস কৰিবলৈ।
- ১৮২১ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত উইলিয়াম আদাম আৰু ৰামমোহন ৰায়ে যৌথভাৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰা কলিকতা একতাবাদী সমিতি-হিন্দুসকলৰ মাজত ধৰ্মীয় একশ্বৰবাদ আৰু সমাজ সংস্কাৰৰ প্ৰসাৰৰ বাবে
- ব্ৰহ্ম সমাজৰ প্ৰচাৰ প্ৰতিহত কৰিবলৈ ধৰ্ম সভা (১৮৩০) আয়োজন কৰা ৰাজা ৰাধাকান্ত দেৱৰ দৰে গতানুগতিক লোকৰ পৰা ৰয়ৰ প্ৰগতিশীল চিন্তাধাৰাৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা লাভ কৰিছিল।
- মৃত্যু-২৭ ছেপ্টেম্বৰ, ১৮৩৩ (বয়স ৬১) ব্ৰিষ্টল ইংলেণ্ড।

ৰাজা ৰাম মোহন ৰয় পিছত ব্ৰহ্ম সমাজৰ BRAHMO SAMAJ AFTER RAJA RAM MOHAN ROY

- ১৮৬৬: ব্ৰাহ্মিন সমাজ দুটা ভাগত বিভক্ত:
- ১/ কেছাৰ চন্দ্ৰ সেন, আনন্দ মোহন বসু আৰু শিৱনাৰায়ণ শাস্ত্ৰীৰ অধীনত সৰ্বভাৰতীয় ব্ৰহ্ম সমাজ
- ২) দেবেন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰৰ অধীনত আদি ব্ৰহ্ম সমাজ
- ১৮৭৮ চনত ব্ৰহ্ম সমাজত দ্বিতীয় বিভাজন ঘটিছিল
- ১৮৭৮ চনত আনন্দ মোহন বসু, শিৱচন্দ্ৰ দেৱ আৰু উমেশ চন্দ্ৰ দত্তই সাধৰণ ব্ৰহ্ম সমাজ প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।

টাটৱাবোদিনী সভা TATWABODINI SABHA ১৮৩৯

- ভাৰতীয় দৰ্শন প্ৰচাৰৰ বাবে দেবেন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰৰ গঠন কৰিছিল।
- ব্ৰহ্ম সমাজৰ এটা বিভাজিত গোট হিচাপে গঠন হৈছিল
- এই আন্দোলনে বুদ্ধিজীৱীসকলৰ মাজত জাতীয় দৃষ্টিভঙ্গী বিয়পাই দিয়াত সহায় কৰিছিল

- সংস্থাটোৰ চৰকাৰী আলোচনী টাট্ৰাবোডিনী পত্ৰিকাই ভাৰতৰ অতীতৰ ওপৰত বাংলা ভাষাত এক পদ্ধতিগত অধ্যয়নৰ প্ৰচাৰ কৰিছিল।

কেশব চন্দ্ৰ সেন KESHAB CHANDRA SEN

- ভাৰতীয় সংস্কাৰ সংস্থা প্ৰতিষ্ঠা (১৮৭০)।
- ১৮৬৮ চনত কেছাবে তেওঁৰ মন্দিৰৰ আধাৰশিলা স্থাপন কৰে যাক Tabernacle of New Dispensation বুলি কোৱা হয়।
- তেখেতে নেটিভ মেৰেজ এক্ট অৱ (এজ অৱ কনচেণ্ট) নেট ১৮৯১ গৃহীত কৰাত সহায় কৰিছিল।
- ১৮৮৪ চনৰ বিখ্যাত ৰখমাবাই গোচৰৰ ফলস্বৰূপে দম্পতীহালৰ অধিকাৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ বাবে এই আইনখন গৃহীত হয়।
- বাল গংগাধৰ তিলকৰ দৰে বহু গতানুগতিক নেতাই এই আইনৰ বিৰোধিতা কৰিছিল।

ঈশ্বৰ চন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰ ISHWAR CHANDRA VIDYASAGAR

- আধুনিক বাংলা গদ্যৰ পিতৃ
- ১৮৫০-সংস্কৃত মহাবিদ্যালয় (কলিকতা)ৰ নীতি।
- মহিলা শিক্ষাৰ প্ৰসাৰৰ বাবে ১৮খন বিদ্যালয় প্ৰতিষ্ঠা কৰে।
- বিধৱা পুনৰ বিবাহ আইন গৃহীত ১৮৫৬ (লৰ্ড ডালহাউজি) কৰাত ভূমিকা লৈছিল।
- ছোৱালীৰ শিক্ষাৰ বাবে বেথুন স্কুল আৰম্ভ কৰিছিল
- বৰ্ণাপৰিচাই বা বৰ্ণা পাৰিচাই (১৮৫৫)- ঈশ্বৰ চন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰে দ্বাৰা লিখা বাংলা প্ৰাইমাৰ।

YOUNG BENGAL MOVEMENT BY HENRY VIVIAN DEROZIO

- ১৮২৬ চনৰ পৰা ১৮৩১ চনলৈ হিন্দু কলেজত অধ্যাপনা কৰিছিল হেনৰী ভিভিয়ান ডেৰ'জিঅ'ই।
- তেওঁ ফৰাচী বিপ্লৱৰ পৰা অনুপ্রাণিত হৈছিল
- ডেৰ'জিঅ' আধুনিক ভাৰতৰ প্ৰথম জাতীয়তাবাদী কবি হিচাপে পৰিচিত

পৰমহনছা মণ্ডলী PARAMAHANSA MANDALI

- মুম্বাইত-১৮৪৯-১৮৫০
- আত্মা ৰাম পাণ্ডুৰাওৰ লগতে বালকৃষ্ণ জয়কাৰ আৰু দাদোৰা পাণ্ডুৰাং,
- প্ৰাৰ্থনা সমাজৰ পূৰ্বসূৰী।
- উদাৰ ধাৰণা প্ৰচাৰৰ বাবে গোপন সমাজ।
- একশ্বৰবাদ, বিধৱাৰ পুনৰ বিবাহ, নাৰীৰ শিক্ষা আৰু বিৰোধী জাতি বৈষম্য।

প্ৰাৰ্থনা সমাজ PARTHANA SAMAJ

- আত্মাৰং পাণ্ডুৰাও বম্বেত কেশব চন্দ্ৰ সেনৰ সহায়ত প্ৰতিষ্ঠা কৰা এম জি ৰানেদে আন্দোলনৰ স্থপতি হিচাপে পৰিচিত।
- অন্যান্য নেতা- আৰ.জি. ভাণ্ডাৰকাৰ (১৮৩৭-১৯২৫) আৰু এন.জি. চন্দাৰকাৰ (১৮৫৫-১৯২৩)।
- তামিলনাডুত এই আন্দোলন প্ৰচাৰৰ বাবে বীৰাছালিংগমৰ দায়িত্ব আছিল
- আন্দোলনৰ কাৰ্যসূচীসমূহৰ ভিতৰত নাৰী আৰু নিপীড়িতসকলক শিক্ষা, বিধৱা পুনৰ বিবাহ আৰু নিম্নবৰ্ণৰ লোকৰ বিকাশ আদি অন্তৰ্ভুক্ত।
- আন্দোলনৰ প্ৰধান লক্ষ্য আছিল মানুহক এক ঈশ্বৰত বিশ্বাস কৰা আৰু এজন ঈশ্বৰক পূজা কৰা

ঈশ্বৰ সত্য শোদক সমাজ- জ্যোতিৰা বা (জ্যোতিৰাও ফুলে-১৮২৭-১৮৯০) SATYA SODAK SAMAJ – JYOTIBA OR (JYOTIRAO PHULE – 1827-1890)

- প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে মহাত্মা জ্যোতিৰা ফুলে
- জ্যোতিৰাই মালি সম্প্ৰদায়ৰ অস্পৃশ্যতাক সমৰ্থন নকৰিছিল
- "গুলামগিৰি" আৰু সৰ্বজনিক সত্যধৰ্ম পুস্তক গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে
- জ্যোতিৰাই পুনেত এখন ছোৱালী বিদ্যালয় প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল
- ১৮৮৮ চনত মহাৰাষ্ট্ৰীয় সমাজকৰ্মী বিঠালৰাও কৃষ্ণজী ভাণ্ডেকৰে মহাত্মা উপাধি দিয়ে।

সাবিত্ৰীবাই ফুলে SAVITRI PHULE

- তেওঁ জ্যোতিৰাওৰ সৈতে ১৮৪৮ চনত পুনেৰ ভিদ্ৰে ৱাদাত প্ৰথম মহিলা বিদ্যালয় প্ৰতিষ্ঠা কৰে।
- ভাৰতীয়ৰ দ্বাৰা পৰিচালিত ভাৰতৰ প্ৰথমখন ছোৱালীৰ বিদ্যালয় হিচাপে পৰিগণিত হয়।
- বাল্যবিবাহৰ বিৰুদ্ধে মহিলাসকলক সজাগ কৰাৰ উদ্দেশ্যে মহিলা সেৱা মণ্ডলী স্থাপন কৰিছিল,
- নাৰী ভ্ৰূণহত্যা আৰু সতী ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ দিছিল।
- গৰ্ভৱতী বিধৱা আৰু ধৰ্ষণৰ বলি হোৱা লোকৰ সুৰক্ষাৰ বাবে ' বাল্যতা প্ৰতিবন্ধক গৃহ' নামৰ শিশু যত্ন কেন্দ্ৰ এটা স্থাপন কৰিছিল।
- দুখন কাব্য সংকলন- কাব্য ফুলে আৰু ভৱন কাশী সুবোধ ৰত্নাকৰ। ২০১৫ চনত পুনে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ নাম সলনি কৰি সাবিত্ৰীবাই ফুলে পুনে বিশ্ববিদ্যালয় বুলি কোৱা হয়।
- প্ৰতি বছৰে মহাৰাষ্ট্ৰত তেওঁৰ জন্মদিন "বালিকা দিন" হিচাপে পালন কৰা হয়

স্বামী বিবেকানন্দ SWAMI VIVEKANANDA (১৮৬২-১৯০২)

- প্ৰকৃত নাম নৰেন্দ্ৰ দত্ত
- উপাধি বিবেকানন্দ ক্ষেত্ৰীৰ মহাৰাজে (ৰাজস্থানত) দিছিল।
- ভাৰতৰ আধ্যাত্মিক ৰাষ্ট্ৰদূত হিচাপে জনপ্ৰিয়
- ৰাম কৃষ্ণ পৰমহংসৰ শিষ্য।
- চিকাগোৰ ধৰ্ম সম্পৰ্কীয় বিশ্ব সংসদ আৰু পেৰিছত বিশ্ব ধৰ্মৰ ইতিহাসৰ কংগ্ৰেছত অংশগ্ৰহণ কৰে
- ১৮৯৭ চনত তেওঁ ৰামকৃষ্ণ মিছন প্ৰতিষ্ঠা কৰে।
- ১৮৯৮-ৰামকৃষ্ণ মঠ বেলুৰত, পশ্চিম বংগ, প্ৰতিষ্ঠা কৰে

দয়ানন্দ সৰস্বতী আৰু আৰ্য সমাজ DAYANANDASARSWATI AND ARYA SAMAJ

- দয়ানন্দ সৰস্বতী বা মূলশংকৰে (১৮২৪-১৮৮৩) প্ৰতিষ্ঠা কৰা আৰ্য সমাজ।
- ১৮৭৫ চনত বম্বেত প্ৰথম আৰ্য সমাজ ইউনিট স্থাপন কৰা হয়।

- পিছলৈ লাহোৰত সমাজৰ মুখ্য কাৰ্যালয় স্থাপন কৰা হয়।
- গ্ৰন্থ-সত্যৰ্থী প্ৰকাশ (সত্য বৰ্ণনা)।
- জাৰ্নেল: বেদ ভাষ্য আৰু বেদ ভাষ্য ভূমিকা
- তেওঁ "বেদলৈ উভতি যাওঁক" শ্লোগান দিয়ে।
- কৰা কাম:
- বেদৰ ওপৰত প্ৰচাৰিত অধ্যয়ন
- বেদ ক্ৰতিহীন।
- পুৰোহিত শ্ৰেণীৰ আধিপত্য বিৰোধী
- বাল্য বিবাহৰ বিৰোধিতা কৰিছিল আৰু বিয়াৰ বাবে ল'ৰাৰ বাবে নূন্যতম বয়স ২৫ আৰু ছোৱালীৰ বাবে
- ১৬ বছৰ হোৱাৰ পৰামৰ্শ দিছিল
- বিধৱাৰ পুনৰ বিবাহক প্ৰসাৰিত কৰা
- মানুহক পুনৰ হিন্দু ধৰ্মলৈ ধৰ্মান্তৰিত কৰাৰ সুধি আন্দোলন
- গৌ বধৰ বিৰুদ্ধে গৌ প্ৰক্ষেপণ আন্দোলন (গৌৰক্ষিণী সভা)
- মূল কেন্দ্ৰ আছিল পঞ্জাব। উত্তৰ প্ৰদেশ, ৰাজস্থান আৰু গুজৰাটলৈও বিয়পি পৰিল
- দয়ানন্দ সৰস্বতীৰ পিছত আন্দোলনত বিভাজন
- ১) স্বামী শ্ৰদ্ধানন্দই হৰিদ্বাৰত গুৰুকুলা শিতান প্ৰতিষ্ঠা কৰি সংস্কৃতক বক্তৃত্তাৰ মাধ্যম হিচাপে সমৰ্থন কৰিছিল। এই শিতানক মহাত্মা বা গুৰুকুলা পাৰ্টি বুলি জনা যায়। গুৰু দত্ত বিদ্যাৰ্থী আৰু লالا মুন্সি ৰামৰ নেতৃত্বত। মহাত্মা পক্ষে আৰ্য কঠোৰ নিৰামিষভোজী সমৰ্থন কৰিছিল।
- ২) লالا হৰৰাজ আৰু লالا লাজপত ৰায়ে লাহোৰত প্ৰাচ্য মহাবিদ্যালয় স্থাপন কৰি ইংৰাজী মাধ্যমত সহায় কৰিছিল। দয়ানন্দ এংলো বৈদিক গোট (DAV)/ কলেজ পাৰ্টি/ সাংস্কৃতিক পাৰ্টি বুলিও জনা যায়। নেতা আছিল লالا হৰৰাজ, লالا লাল চান্দ আৰু লالا লাজপত ৰায়। কলেজ পাৰ্টিৰ অনিৰামিষভোজীৰ বিৰুদ্ধে একো নাছিল, খাদ্যাভ্যাস ব্যক্তিগত পছন্দ বুলি দাবী কৰিছিল, আৰু সমাজৰ নীতিত ইয়াৰ উল্লেখ নাছিল।

THEOSOPHICAL SOCIETY

- ১৮৭৫ চনত মেডাম এইচ পি ব্লাভাডস্কি আৰু কৰ্ণেল অলকটে নিউয়ৰ্কত স্থাপন কৰে।
- পিছলৈ নিউয়ৰ্কৰ পৰা চেম্বাইৰ আদয়াৰলৈ স্থানান্তৰিত হয়
- ভাৰতত ইয়াৰ প্ৰচাৰক আছিল মেডাম এনি বেছাণ্ট
- ই সাৰ্বজনীন ভাতৃত্ববোধৰ পোষকতা কৰিছিল
- ই পৃথিৱীৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত প্ৰাচীন ধৰ্মক পুনৰুজ্জীৱিত কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল
- এই দৰ্শনে মানুহৰ আত্মাৰ প্ৰব্ৰজনত বিশ্বাস কৰিছিল

SERVANTS OF INDIA SOCIETY BY GOPALA KRISHNA GOKHALE

- ১৯০৫ চনত পুনেত আৰম্ভ কৰা হৈছিল।
- প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে গোপাল কৃষ্ণ গোখলে
- সামাজিক অস্পৃশ্যতা আৰু বৈষম্যৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ দিয়ে

ৰামকৃষ্ণ পৰমহংস RAMKRISHNA PARAMAHANSA

- প্ৰকৃত নাম গদাদাৰ চটোপদ্য
- দক্ষিণেশ্বৰৰ সাধু হিচাপে জনপ্ৰিয়
- কলিকতাৰ ওচৰৰ দক্ষিণেশ্বৰৰ কালি মন্দিৰৰ আধ্যাত্মিক গুৰু আছিল

এনি বেছাণ্ট ANNIE BESANT

- ১৮৯৩ চনত এনি বেছাণ্ট ভাৰতলৈ আহিছিল।
- কেন্দ্ৰীয় হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয় বেনাৰসত প্ৰতিষ্ঠা।
- পিছলৈ মদন মোহন মালবিয়াই বেনাৰস হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয়লৈ বিকশিত কৰে।
- ১৯০৭ চনৰ পৰা মৃত্যুৰ আগলৈকে থিয়'ছফিকেল ছ'চাইটিৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সভানেত্ৰী আছিল।

এম জি বানাডে M G RANADE

- বিধবা পুনৰ বিবাহ সংস্থা প্রতিষ্ঠা কৰে (১৮৬১)।
- ডেকান এডুকেচন ছ'চাইটি (১৮৮০)।
- পুনা সৰ্বজনিক সভা প্রতিষ্ঠা কৰে (১৮৬৭)।

SOCIAL SERVICE LEAGUE

- বম্বেত এন.এম.জোশী- ১৯১১
- সৰ্বভাৰতীয় ট্ৰেড ইউনিয়ন কংগ্ৰেছ (১৯২০) প্রতিষ্ঠা কৰে।

FARAIZI MOVEMENT

- ১৮১৮ চনত হাজী শ্বৰীয়তুল্লাহে প্রতিষ্ঠা কৰে।
- ৰাজ্য-পূব বংগ।
- ই আছিল অঞ্চলটোৰ মুছলমানসকলৰ মাজত প্ৰচলিত অনা-ইছলামিক প্ৰথাৰ বিৰুদ্ধে।
- দুডু মিয়ান (হাজীৰ পুত্ৰ)-১৮৪০ৰ দশকৰ অধীনত আন্দোলন বিপ্লৱী হৈ পৰিছিল।

WAHABI MOVEMENT

- ৰায় বৰেলীৰ চৈয়দ আহমেদে প্রতিষ্ঠা কৰা ইছলামিক পুনৰুজ্জীৱনবাদী আন্দোলন।
- চৌদি আৰৱৰ আব্দুল ৱাহাব (১৭০৩-৮৭) আৰু দিল্লীৰ শ্বাহ ৱালিউল্লাহৰ শিক্ষাৰ পৰা অনুপ্রাণিত।
- আন্দোলন ১৮৩০ চনৰ পৰাই সক্ৰিয় হৈ আছিল, আন্দোলনটো পাটনাৰ আশে-পাশে আৱৰিছিল।
- ইছলামৰ ওপৰত পশ্চিমীয়া প্ৰভাৱক গৰিহণা দিয়ে।
- ব্ৰিটিছ বিৰোধী আৱেগ বিয়পোৱাত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা।

আলীগড় আন্দোলন ALIGARH MOVEMENT

- প্রতিষ্ঠা কৰিছে ছাৰ চৈয়দ আহমদ খানে
- বিজ্ঞান আৰু অন্যান্য বিষয়ৰ ইংৰাজী গ্ৰন্থ উৰ্দুলৈ অনুবাদ কৰিবলৈ বৈজ্ঞানিক সমাজ প্রতিষ্ঠা কৰিছিল।
- তেওঁ এংলো- মহম্মদন স্কুল (১৮৭৫) স্থাপন কৰে যিটো পিছলৈ AMU লৈ উন্নীত কৰা হয়।
- ইছলাম আৰু কোৰআনৰ যুক্তিসংগত ব্যাখ্যা
- যদিও তেওঁ কোৰআনক চূড়ান্ত কৰ্তৃত্ব বুলি ধৰি লৈছিল।
- মুছলমানসকলৰ অগ্রগতিৰ বাবে ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ সহযোগিতাত বিশ্বাসী।
- INC ৰ কাৰ্যকলাপত মুছলমানসকলৰ অংশগ্ৰহণৰ বিৰোধিতা কৰিছিল।
- কাৰ্যৱলী -তাহধিব-উল-আখলাক (আচাৰ-ব্যৱহাৰ আৰু নৈতিকতাৰ উন্নতি)।

DEOBAND SCHOOL

- ১৮৬৬ চনত চাহাবনপুৰ জিলাৰ (সংযুক্ত প্ৰদেশ) দাৰুল উলুম (বা ইছলামিক শৈক্ষিক কেন্দ্ৰ) দেওবন্দত আৰম্ভ কৰা হৈছিল।
- মহম্মদ কাছিম নানোটাভি (১৮৩২-৮০) আৰু ৰছিদ আহমেদ গংগোহী (১৮২৮-১৯০৫)
- ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ গঠনক আদৰ্শ জনায়।
- চৈয়দ আহমেদ খান 'সংগঠন, ইউনাইটেড পেট্ৰিয়াটিক এছ'চিয়েচন আৰু মহম্মদেন এংলো-অৰিয়েণ্টেল এছ'চিয়েচনৰ বিৰুদ্ধে ফতোৱা(ধৰ্মীয় আদেশ) জাৰি কৰে।
- ইউনাইটেড পেট্ৰিয়াটিক এছ'চিয়েচন- বেনাৰসৰ ছাৰ চৈয়দ আহমদ খান আৰু ৰাজা শিৱ প্ৰসাদ সিঙে ১৮৮৮ চনত প্রতিষ্ঠা কৰা ৰাজনৈতিক সংগঠন।
- ছাৰ চৈয়দ আহমদ খানে থিয়ডৰ বেকৰ সহায়ত ১৮৯৩ চনত মহম্মদ এংলো-অৰিয়েণ্টেল ডিফেন্স এছ'চিয়েচন প্রতিষ্ঠা কৰে। এই সংঘ প্রতিষ্ঠা কৰাৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল মুছলমানসকলক একত্ৰিত কৰা।

শিখ সংস্কাৰ আন্দোলন SIKH REFORM MOVEMENTS

নিৰংকাৰিছ NIRANKARIS

- শিখ ধৰ্মত ধৰ্ম সংস্কাৰ আন্দোলন
- প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল বাবা দয়াল দাসে।
- নিৰংকৰ (নিৰাকাৰ) হিচাপে ঈশ্বৰৰ পূজা।
- তেওঁলোকে এজন জীৱিত গুৰু (আধ্যাত্মিক পথ প্ৰদৰ্শক)ৰ কৰ্তৃত্ব গ্ৰহণ কৰে।
- ই দয়াল দাস আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলক গুৰু হিচাপে স্বীকৃতি দিছিল।

আকালি আন্দোলন AKALI MOVEMENT

- মহত নামৰ পুৰোহিত শ্ৰেণীয়ে গুৰুদ্বাৰৰ অপব্যৱহাৰৰ বিৰুদ্ধে আন্দোলন কৰিছিল।
- ১৯২০ চনত শিখ নেতা কাৰ্থাৰ সিং ৰাৱৰে GOLDEN TEMPLE ত নিম্নবৰ্ণৰ শিখৰ প্ৰৱেশৰ দাবীত এই আন্দোলন আৰম্ভ কৰে।
- তেওঁ শিৰোমণি গুৰুদ্বাৰা প্ৰভাৱক কমিটি নামেৰে এটা আন্দোলন গঠন কৰে।
- শিখ গুৰুদ্বাৰা আইন, ১৯২৫ৰ দ্বাৰা আন্দোলনৰ অন্ত পৰে।

পাৰ্চী সংস্কাৰ আন্দোলন PARSİ REFORMS MOVEMENTS

RAHNUMAI MAZDAYASNAN SABAH

- ১৮৫১ চনত ৰহনুমল মজদয়সনন সভা (ধৰ্ম সংস্কাৰসংঘ) প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়।
- দাদাবাই নাওৰজী, নাওৰজী ফুৰঞ্জী আৰু এছ এছ বাংলা দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠা কৰা।
- সংস্কাৰৰ বাৰ্তা প্ৰচাৰ কৰিছিল ৰাষ্ট্ৰ গোফতাৰ RAST GOFTAR (সত্য কোৱা) কাকতত -দাদাভাই নাওৰজী।

নিম্ন জাতিৰ আন্দোলন LOWER CASTE MOVEMENT

আত্মসন্মান আন্দোলন SELF-RESPECT MOVEMENT

- ১৮২০ চনত পেৰিয়াৰ নামেৰে পৰিচিত ই ভি ৰামা স্বামী নাইকাৰৰ দ্বাৰা

- কুদিয়াৰাসু জাৰ্নেল প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল
- তেওঁ বৈকম সত্যগ্ৰহ (১৯২৪)ৰ অংশীদাৰ আছিল।
- তেওঁক বৈকোম বীৰাৰ (বৈকমৰ নায়ক) বুলি জনা যায়।
- তেওঁ এটা সুকীয়া আৰু স্বতন্ত্ৰ "দ্ৰাবিড় জাতি"ৰ পোষকতাৰ বাবে "দ্ৰাবিড় নাডু সন্মিলন"ৰ আয়োজন কৰিছিল।

JUSTICE PARTY

- ১৯১৬ চনত ড° চি নাটেছা মুডালিয়াৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰা এটা ৰাজনৈতিক দল।
- ইয়াৰ সহ-প্ৰতিষ্ঠাপক আছিল টি এম নাইৰ, পি থিয়াগৰায়া চেটি, আৰু আলামেলু মাংগাই থায়াৰমল
- ৰামছামীয়ে ১৯২৫ চনত কংগ্ৰেছ দলত ব্ৰাহ্মণৰ আধিপত্য থকাৰ অভিযোগ উত্থাপন কৰি ত্যাগ কৰিছিল আৰু সক্ৰিয়ভাৱে জাষ্টিচ পাৰ্টিৰ নেতৃত্ব দিছিল।

ড° বি আৰ আম্বেদকাৰ DR. BR AMBEDKAR

- মহাৰ সম্প্ৰদায়ত জন্মগ্ৰহণ কৰা (অস্পৃশ্য বুলি গণ্য কৰা হৈছিল)।
- ভাৰতীয় টকাৰ ওপৰত থিছিছ দাখিল কৰে
- প্ৰতিষ্ঠা কৰা জাৰ্নেলসমূহ: মুখন্যাক (ডাম্প মেন), বহিষ্কৃত ভাৰত (Ex- communicated India)
- ১৯৩৬ চনত আম্বেদকাৰে স্বতন্ত্ৰ শ্ৰমিক পাৰ্টি প্ৰতিষ্ঠা কৰে যিটো পিছলৈ সৰ্বভাৰতীয় অনুসূচিত জাতি ফেডাৰেচন লৈ ৰূপান্তৰিত হয়।
- মহাত সত্যগ্ৰহ আয়োজিত কৰে
- ১৯২৭ চনৰ ২৫ ডিচেম্বৰত তেওঁ হাজাৰ হাজাৰ অনুগামীক নেতৃত্ব দি মনুষ্মতিৰ প্ৰতিলিপি জ্বলাই দিয়ে কাৰণ ইয়াৰ দ্বাৰা জাতিগত বৈষম্য আৰু অস্পৃশ্যতাক ন্যায্যতা প্ৰদান কৰা হয়।
- ১৯৩৫-হিন্দু ধৰ্ম এৰি পিছলৈ বৌদ্ধ ধৰ্মত যোগদান কৰে।
- আম্বেদকাৰে বৌদ্ধ ধৰ্মৰ নৱায়ন নামৰ তেওঁৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছিল।

- আবেদকাৰৰ দ্বাৰা ৰচিত "বুদ্ধ আৰু তেওঁৰ ধৰ্ম"ক নৱায়ন বৌদ্ধ ধৰ্মৰ পবিত্ৰ গ্ৰন্থ হিচাপে গণ্য কৰা হয়।
- ৩ খন ঘূৰণীয়া মেজমেলৰ সকলোবোৰতে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল।
- পিছপৰা শ্ৰেণীৰ বাবে পৃথক সাম্প্ৰদায়িক ভোটৰ বাবে কৰা দাবী অনুসৰি ৰামছে মেক ডোনাণ্ডে তেওঁক সাম্প্ৰদায়িক বঁটা (১৯৩২) প্ৰদান কৰে।

অধ্যায় ৭- জাতীয়তাবাদৰ উত্থান EMERGENCE OF NATIONALISM

দমনমূলক আৰু প্রতিক্রিয়াশীল REPRESSIVE AND REACTIONARY

লিটনৰ নীতি POLICIES OF LYTTON (১৮৭৬-১৮৮০)

- তেওঁ দিল্লীত গ্ৰেণ্ড ইম্পেৰিয়েল দৰবাৰ অনুষ্ঠিত কৰিছিল (১৮৭৭) যেতিয়া ডেকানত তীব্ৰ দুৰ্ভিক্ষৰ সন্মুখীন হৈছিল তেতিয়া ৰাণী ভিক্টোৰিয়াক ভাৰতৰ সম্ৰাজ্ঞী হিচাপে ঘোষণা কৰিছিল (প্ৰথমবাৰৰ বাবে ৰাণীক ভাৰতৰ সম্ৰাজ্ঞী হিচাপে ঘোষণা কৰা হৈছিল)
- ১৮৭৮ চনৰ ভাৰ্নেকুলাৰ প্ৰেছ আইন আৰু ১৮৭৮ চনৰ অস্ত্ৰ আইন প্ৰৱৰ্তন কৰে
- ভাৰতীয় সাংবাদিকতা আৰু অনুজ্ঞাপত্ৰ অবিহনে অস্ত্ৰ কঢ়িয়াই নিয়াৰ বাবে ৰাইজে ক্ৰমে বিধিগতভাৱে স্বাধীনতা হেৰুৱাইছিল।
- অসামৰিক সেৱাৰ বয়সৰ উচ্চ সীমা ২১ বছৰৰ পৰা ১৯ বছৰলৈ হ্ৰাস কৰে
- ভাৰতীয় ৰাজকুমাৰ পৰিয়াল আৰু অভিজাত শ্ৰেণীৰ বাবে ১/৬ আসন সংৰক্ষিত কৰি বিধিগত অসামৰিক সেৱা প্ৰৱৰ্তন কৰে।
- তেওঁ ৰিচাৰ্ড ষ্টাৰচিৰ অধীনত প্ৰথম ভাৰতীয় দুৰ্ভিক্ষ (১৮৮০) আয়োগ নিযুক্তি দিয়ে।

ৰিপনৰ প্ৰগতিশীল নীতি PROGRESSIVE POLICIES OF RIPON (১৮৮০-১৮৮৪)

- প্ৰথমবাৰৰ বাবে ব্ৰিটিছে শ্ৰমিকৰ কৰ্ম পৰিস্থিতি উন্নত কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল।
- মহিলা আৰু শিশুৰ কামৰ সময় নিয়ন্ত্ৰণ কৰি ভাৰতীয় কাৰখানা আইন (১৮৮১) গৃহীত হয়
- বিধিগত অসামৰিক সেৱা বিলুপ্ত কৰা হ'ল
- তেওঁ ভাৰতীয় শিক্ষা আয়োগ গঠন কৰে যাক হাণ্টাৰ আয়োগ বুলিও কোৱা হয়
- ৰিপনে ইলবাৰ্ট বিল উত্থাপন কৰে যাৰ লক্ষ্য আছিল ভাৰতৰ জ্যেষ্ঠ দণ্ডাধীশসকলক ভাৰতত ব্ৰিটিছ প্ৰজাৰ সৈতে জড়িত গোচৰৰ সভাপতিত্ব কৰিবলৈ দিয়া। ইয়াৰ ফলত ইউৰোপীয় সম্প্ৰদায়ে কঠোৰ বিৰোধিতা কৰিছিল, যাৰ বাবে ৰিপনে বিধেয়কখন সংশোধন কৰিবলগীয়া হৈছিল।

- লৰ্ড ৰিপন স্থানীয় স্ব-শাসনৰ পিতৃ হিচাপে পৰিচিত আছিল। ১৮৮২ চনত তেওঁ স্থানীয় স্ব-শাসন প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল।

স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ ধাৰণা প্ৰচাৰত আলোচনী আৰু বাতৰি কাকতৰ ভূমিকা **ROLE OF JOURNALS AND NEWSPAPERS IN SPREADING THE IDEA OF FREEDOM STRUGGLE**

- জেমছ অগাষ্টাছ হিকিৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত বেংগল গেজেট আছিল আধুনিক ভাৰতৰ প্ৰথম ইংৰাজী আলোচনী
- ১৭৮০ চনত কলকাতাৰ পৰা প্ৰকাশ আৰম্ভ কৰে আৰু ১৭৮২ চনত বন্ধ কৰে
- ৰাষ্ট্ৰ গোফটাৰ (The truth teller) আছিল এংলো গুজৰাটী ভাষাৰ প্ৰথমখন আলোচনী। আৰম্ভ কৰিছিল দাদাভাই নাওৰজীয়ে Dadabhai Naoroji
- অমৃত বজাৰ পত্ৰিকা (১৮৬৮) ছিছিৰ কুমাৰ ঘোষে প্ৰকাশ কৰিছিল (এতিয়াও বাংলাদেশৰ পৰা প্ৰকাশ হৈ আছে)
- মধুসূদন সত্যজিৎ আৰু গিৰীশ চন্দ্ৰ গোস্বামী প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল HINDU PATRIOT
- বংগদৰ্শন প্ৰকাশ কৰিছিল বাংকিম চন্দ্ৰ চেটাৰ্জীয়ে
- মাৰাঠী ভাষাত কেছৰী আৰু মাৰাঠা (ইংৰাজীত) বাল গংগাদাস তিলকৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছিল
- দুয়োখন সম্পাদনা কৰিছিল নৰসিংহ চিন্তামন কেলকাৰে
- জি এছ আয়েৰ আৰু বীৰৰাঘৱচাৰীয়ে হিন্দু প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল
- স্বদেশী মিত্ৰ প্ৰকাশ কৰিছিল জি এছ আয়েৰে
- মহাত্মা গান্ধীয়ে প্ৰকাশ কৰা আলোচনী: ইয়ং ইণ্ডিয়া, সত্যগ্ৰহী, নৱজীৱন আৰু হৰিজন
- Nation আছিল গোপাল কৃষ্ণ গোখলে প্ৰকাশ কৰা আলোচনী
- স্বামী বিবেকানন্দই প্ৰকাশ কৰিছিল প্ৰবোধ ভাৰত আৰু উদ্বোধন
- পাঞ্জাবী আছিল লালা লাজপত ৰায়ৰ আলোচনী
- আল হিলাল আৰু আল বালঘ আবুল কালাম আজাদে প্ৰকাশ কৰা আলোচনী

- নিউ ইণ্ডিয়া আৰু কমনৱেলথ আছিল এনে বেছেণ্টৰ আলোচনী
- মতীতলাল নেহৰুৱে ইণ্ডিপেণ্ডেণ্ট নামেৰে এখন আলোচনী প্ৰকাশ কৰিছিল
- Leader মদন মোহন মালবিয়া প্ৰকাশ কৰা আলোচনী
- হিন্দুস্তান টাইমছ প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল কে.এম পানিকাৰ
- নেচনেল হেৰাল্ড আছিল জৱাহৰলাল নেহৰুৰ প্ৰকাশ কৰা আলোচনী
- কমৰেড আছিল এখন সাপ্তাহিক ইংৰাজী ভাষাৰ কাকত যিখন ১৯১১ চনৰ পৰা ১৯১৪ চনৰ ভিতৰত মহম্মদ আলী জৌহাৰে প্ৰকাশ আৰু সম্পাদনা কৰিছিল।

কংগ্ৰেছৰ পূৰ্বৰ ৰাজনৈতিক সংগঠন PRE-CONGRESS POLITICAL ORGANIZATIONS

বংগভাষা প্ৰকাশিকা সভা BANGABHASHA PRAKASIKHA SABHA (১৮৩৬)

- ৰাজা ৰামমোহন ৰায়ৰ সহযোগীসকলৰ দ্বাৰা।
- কলিকতা
- ইংৰাজৰ লগত ভাৰতীয়ৰ প্ৰশাসনিক সংযোগ, শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ।
- প্ৰসন্ন কুমাৰ ঠাকুৰ, কলিনাথ চৌধুৰী, দ্বাৰকানাথ ঠাকুৰ

THE BENGAL LAND HOLDERS' SOCIETY (১৮৩৮)

- দ্বাৰকানাথ ঠাকুৰ (ৰবীন্দৰ নাথ ঠাকুৰৰ দাদা) আৰু ৰাজা ৰাধাকান্ত দেৱৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল।
- আধুনিক ভাৰতৰ প্ৰথম ৰাজনৈতিক দল
- ইয়াক দ্য জাৰ্মিনদাৰী এছ'চিয়েচন বুলিও কোৱা হয়

BRITISH INDIAN ASSOCIATION

- ১৮৫১-ভূমি মালিক সমাজ + বংগৰ ব্ৰিটিছ ইণ্ডিয়া ছ'চাইটি।
- কলিকতাত

- ৰাজা ৰাধাকান্ত দেৱ (সভাপতি) আৰু দেবেন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ (সচিব)।

মাদ্ৰাজ নেটিভ এছ'চিয়েচন MADRAS NATIVE ASSOCIATION-১৮৫২

- মাদ্ৰাজ প্ৰেচিডেন্সিৰ প্ৰথমটো ৰাজনৈতিক দল
- প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল গাজুলু লক্ষ্মীনাৰসু চেট্টীয়ে

বম্বে নেটিভ এছ'চিয়েচন BOMBAY NATIVE ASSOCIATION -১৮৫২

- প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল জগন্নাথ শংকৰ ছেথে
- বম্বে প্ৰেচিডেন্সিৰ প্ৰথমটো ৰাজনৈতিক দল

THE INDIAN LEAGUE (১৮৭৫)

- ভাৰতীয় মানুহৰ মাজত জাতীয়তাবাদৰ অনুভূতি উদ্দীপিত কৰিবলৈ ছিছিৰ কুমাৰ ঘোষে আৰম্ভ কৰিছিল

লণ্ডনত EAST INDIA ASSOCIATION ১৮৬৬)

- ১৮৬৬ চনত দাদাবাই নাওৰজীয়ে প্ৰতিষ্ঠা কৰে।
- ভাৰতৰ বাহিৰত প্ৰথম ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক সংগঠন

ভাৰতীয় কলকাতা সংঘ INDIAN ASSOCIATION OF CALCUTTA (১৮৭৬)

- ইণ্ডিয়ান নেচনেল এছ'চিয়েচন-১৮৭৬ নামেৰেও জনাজাত
- সুৰেন্দ্ৰনাথ বেনাৰ্জী আৰু আনন্দ মোহন বসু
- INC ৰ আগশাৰীৰ
- সংস্থাটোৱে সৰ্বভাৰতীয় সন্মিলনৰ আয়োজন কৰিছিল যিটো প্ৰথমবাৰৰ বাবে কলিকতাত ২৮ পৰা ৩০ ডিচেম্বৰলৈ, ১৮৮৩ চন অনুষ্ঠিত হৈছিল।
- পিছলৈ ১৮৮৬ চনত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ সৈতে একত্ৰিত হয়

POONA SARVAJANIK SABHA ১৮৬৭ চন

- বম্বেত
- এম জি বানাডে, আৰু জি ভি জোছিয়ে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল
- আন্দোলনৰ এজন বিশিষ্ট নেতা আছিল বাল গংগাদাৰ তিলক

মাদ্ৰাছ মহাজনসভা MADRAS MAHAJANASABHA (১৮৮৪)

- জি এছ আয়েৰ, বীৰৰাঘাচাৰী আৰু পি আনন্দাচাৰ্যলুৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল

বম্বে প্ৰেচিডেন্সি এছ'চিয়েচন BOMBAY PRESIDENCY ASSOCIATION (১৮৮৪)

- ফেৰোজ শ্বাহ মেহতা, বদৰুদ্দীন তাইবজী আৰু কে টি তালাঙে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল

ভাৰতীয় ৰাষ্ট্ৰীয় কংগ্ৰেছ গঠন FORMATION OF INDIAN NATIONAL CONGRESS (১৮৮৫)

- ১৮৮৫ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত এ অ' হিউমে (এজন অৱসৰপ্ৰাপ্ত ব্ৰিটিছ চৰকাৰী কৰ্মচাৰী) বম্বেৰ ছাৰ তেজপাল সংস্কৃত মহাবিদ্যালয়ত বিভিন্ন ৰাজনৈতিক দলৰ ৭২ জন প্ৰতিনিধিক সাক্ষাৎ কৰে।
- ডাফেৰিনৰ ভাইচ ৰয়েল্টিৰ সময়ত ইয়াক প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছিল।
- এই বৈঠকৰ সভাপতিত্ব কৰিছিল প্ৰথম ৰমেশ চন্দ্ৰ বেনাৰ্জী (ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ প্ৰথম সভাপতি)।
- ইয়াৰ পিছত প্ৰতি বছৰে ডিচেম্বৰ মাহত কংগ্ৰেছ দলৰ বৈঠক হৈছিল।
- নতুন দলটোৰ বাবে ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ নাম দিয়াৰ পৰামৰ্শ দিছিল দাদাবাই নাওৰজীয়ে।
- এ অ' হিউম আছিল প্ৰথম সাধাৰণ সম্পাদক, আৰু তেওঁক আই এন চিৰ প্ৰতিষ্ঠাপক পিতৃ হিচাপে জনা যায়।
- হিউমৰ বিৰুদ্ধে কৰা সমালোচনা হৈছে ছেফটি ভালভ থিয়ৰী
- ইয়াত যুক্তি দিয়া হৈছিল যে ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ বিৰোধিতা প্ৰকাশ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰা শিক্ষিত ভাৰতীয়ক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ কংগ্ৰেছক নিৰাপদ আউটলেট হিচাপে গঠন কৰা হৈছিল।

- ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল ভাৰতীয়ৰ মাজত ক্ৰমবৰ্ধমান অসন্তুষ্টি মুক্ত কৰাৰ বাবে নিৰাপত্তা ভালভ হিচাপে কংগ্ৰেছ গঠন কৰা হৈছিল।
- এ অ' হিউমে দুখন পমফ্লেট লিখিছিল
A Rising Star in the East
Old Man's Dream
- ১৮৯০ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰথম মহিলা স্নাতক কদাম্বিনী গাংগুলীয়ে কংগ্ৰেছ অধিবেশনত ভাষণ দিয়ে
- ১৮৯৯ চনত লণ্ডনত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ প্ৰতিষ্ঠা হয়

INC FACTS

- এ.অ. হিউমে কোনো আইএনচি অধিবেশনৰ সভাপতিত্ব কৰা নাই।
- ১৮৮৮ চনত আই এন চিৰ সভাপতিত্ব কৰে (আলাহাবাদ অধিবেশন) প্ৰথম ইংৰাজ সভাপতিত্ব জৰ্জ ইউলে
- সভানেত্ৰী হোৱা প্ৰথম ভাৰতীয় মহিলা-সৰোজিনী নাইডু- কানপুৰ অধিবেশন-১৯২৫
- ডাফ্ৰিনে আইএনচিক অণুবীক্ষণিক সংখ্যালঘু বুলি সমালোচনা কৰিছিল
- ইণ্ডিয়ান নেচনেলৰ তৃতীয় অধিবেশনৰ প্ৰথমজন মুছলমান ৰাষ্ট্ৰপতি আছিল বদৰুদ্দিন ত্যবজী
- কংগ্ৰেছ- মাদ্ৰাজ -১৮৮৭ ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ প্ৰথম মহিলা সভানেত্ৰী এনি বেছান্ট কলিকতা অধিবেশন-১৯১৭